

Hoshiya

*1-qisim Hoshiya peyghemberning pahishe bir
ayalni öz emrige élishi*

¹ Perwerdigarning kalamı — Uzziya, Yotam, Ahaz we Hezekiyalar Yehudagha, Yoashning oghli Yeroboam Israilgha padishah bolghan waqitlarda, kalam Beerining oghli Hoshiyaghа keldi; □ ² Perwerdigarning Hoshiya arqliq kelgen sözining bashlinishi —

Perwerdigar Hoshiyaghа: «Barghin, pahishilikke bérilgen bir ayalni emringge alghin, pahishiliktin bolghan balilarни öz qolunggha alghin; chünki zémin Perwerdigardin waz kéchip pahishilikke pütünley bérildi» dédi. □ ³ Shuning bilen u bérip Diblaimning qizi Gomerni emrige aldi; ayal uningdin hamlidar bolup bir oghul tughdi.

-
- **1:1 «Yoashning oghli Yeroboam Israilgha padishah bolghan waqitlarda...»** — «Israel» bu kitabta adette Israilning «shimaliy padishahliqi»ni körsitudi. Hoshiyaning besharetlirining köpinchisi «shimaliy padishahliq» togruluqtur. Bezi waqitlarda «Israel» toluq on ikki qebile (jümlidin Yehuda)ni ichige alidi. Mundaq ehwalda biz buni küchimizning bariche izahlap qoyimiz. Bu kitabta Israilling Yeroboamdin kékinkı padishahliri tilgha élimmighan. Peyghember belkim ularni tilgha alghuchiliqi yoq dep qarighan bolushi mumkin. □ **1:2 «Barghin, pahishilikke bérilgen bir ayalni emringge alghin, pahishiliktin bolghan balilarни öz qolunggha alghin»** — balilar téxi tughulmighanidi. Biraq uning kékiny tughulghan üch balisidin ikkisi Gomerning pahishilikidin bolghan.

4 Perwerdigar uninggha: «Uning ismini «Yizreel» dep qoyghin; chünki yene azghina waqt ötkende, Men «Yizreel»ning qénining intiqamini Yehuning jemeti üstige qoyimen we Israil jemetining padishahliqigha xatime bérinen. □ **5** We shu künide emelge ashuruliduki, Men Israilning oqyasini Yizreel jilghisida sundiriwétimen». □

6 *Gomer* yene hamilidar bolup, qiz tughdi. Perwerdigar Hoshiyagha: «Uning ismini «Lo-ruhamah» dep qoyghin; chünki Men Israil jemetige ikkinchi rehim qilmaymen, ularni qet’iy kechürüm qil-

□ **1:4 «Uning ismini «Yizreel» dep qoyghin»** — «Yizreel» «Xuda tériban» yaki «Xudaning téribanı» dégen menide, we yene «Xuda tarqitidu» dégen menide. Israilning shimaliy teripidiki «Yizreel» dégen jilghida dehshetlik bir qirghinchiliq bolghan. Yehu isimlik bir serdar Israilning shu waqittiki padishahi Yehoramni we or-didikilerni, jümlidin rezil xanish Yezebelni öltürüwetti. Bu ishlar Xudaning Yehoram üstige bolghan jazasi bolghini bilen, Yehu uchigha chiqqan qanxor adem bolup, Xuda uninggha tapshurghan jazalıq wezipisidin halqip nurghun gunahsiz ademlernimu öltürüwetti. Gerche bu ish 100 yil ilgiri bolghan bolsimu, Israil uning gunahlıqını étirap qılıp baqmıghan (Tewrat, «Padishahlar» 9-10-bab). «Yizreel» jilghisi Gidéon hakim bolghan waqtida Israilning shanlıq bir ghelibisining soruni idi («Hak.» 6-7-bab), bu jay Yehuning waqtida qirghın soruni bolghan, kelgüside Israilning chong megh-lubiyitining soruni bolidu. □ **1:5 «Men Israilning oqyasini Yizreel jilghisida sundiriwétimen»** — Asuriye impériyesi miladiyedir ilgiriki 733-yili Israilning shimaliy rayonlirigha bésip kirip, Yizreel jilghisini ishghal qılıp, barlıq shimalıqlarnı, jümlidin Giléad we Galiliyeliklerni esirge chüşhürüp élip ketti. Shu weqeler bilen Israilning herbiy küchi («oqyasi») sunduruwétildi.

maymen; □ 7 Biraq Yehuda jemetige rehim qilimén we ularning Xudasi bolghan Perwerdigar arqiliq ularni qutquzimen; ularni oqyasiz, qilichsiz, jengsiz, atlarsiz we atliq eskersiz qutquzimen» — dédi. □

8 Gomer Lo-ruhamahni emchektin ayrighandin keyin yene hamilidár bolup oghul tughdi; 9 Reb: «Uning ismini: «Lo-ammi» dep qoyghin; chünki siler Méning xelqim emes we Men silerge *Perwerdigar*

□ 1:6 «Gomer yene hamilidár bolup, qiz tughdi. Perwerdigar Hoshiyaghá: «Uning ismini «Lo-ruhamah» dep qoyghin»... dédi — «Lo-ruhamah» «rehim qilinmíghan (qiz)» dégen menide. «Gomer yene hamilidár bolup, qiz tughdi». Bu ayette 3-ayettikige oxshash «uningin ... tughdi» dégen bir ibare bolmíghachqa «Lo-ruhamah» Hoshiyaning öz balisi emes idi. □ 1:7 «Biraq Yehuda jemetige rehim qilimén we ularning Xudasi bolghan Perwerdigar arqiliq ularni qutquzimen; ularni oqyasiz, qilichsiz, jengsiz, atlarsiz we atliq eskersiz qutquzimen» — bu besharet belkim Asuriye impériyesining qoshunining Yehudagha tajawuz qilidighanlıqı we shundaq bolsimu Perwerdigarning Perishtisining wasitisi bilen Asuriyeni (derweqe héch jeng bolmayla) yoqtidighanlıqını körsitudu (miladiyedir ilgiriki 702-yili). Bu ayetning qiziq bir ýeri shuki, Perwerdigar «Perwerdigar arqiliq» bu ishni qildi. Démek «Perwerdigarning Perishtisi»ning Özini Xuda déyishke bolidu. Bashqa yerde söhbetleshkinimizdek, ishinimizki «Perwerdigarning Perishtisi» del Xudaning «Kalami» Eysa Mesihning Özidur («Yesh.» 36-38-bablarnı körüng). Mezkur besharetning bir netijisi belkim Israilda turghan bezi ixlasmen kishiler Yehuda zéminığa ötüp, olturaqlashqan bolsa kérek.

bolmaymen» dédi.□

Hoshiya Israilning axirqi zamandiki bexti toghruluq besharet bériodu

10 – Biraq Israilning balilirining sani déngizdiki qumdek bolup, uni ölchigili yaki sanighili bolmaydu; «Siler méning xelqim emessiler» déyilgen jayda shu emelge ashuruliduki, ulargha: «*Siler tirik Tengrining oghulliri!*» – déyilidu. ■

11 Israil baliliri we Yehuda baliliri birge yighilidu, özlirige birla bashni tikleydu we turghan zémindin chiqidu; chünki «Yizreelning küni» ulughdur! Aka-ukiliringlarga «Ammi! (Méning xelqim!)» we singilliringlarga «Ruhmah! (rehim qilin'ghan!)» – denglar! □ ■

2

□ **1:9** «Reb: «Uning ismini: «Lo-ammi» dep qoyghin»... dédi» — «Lo-ammi» «Méning xelqim emes» dégen menide. Bu isim Gomerning balisining bashqa erdin bolghanlıqını bildürudu, shuningdek Xuda aldida Israilning ehwalini körsitudu. «Men ular üçhün Perwerdigar bolmaymen» (yaki «Men siler üçhün bolmaymen» yaki «Men siler üçhün «Ezeldin Bar Bolghuchi» bolmaymen») dégen ibare, Xudaning Musa peyghemberge tapshurghan Öz namini, yeni «Yahweh» («Men Özümdurmen»)ni közde tutidu. Démek, «Men silerdin xewer alidigan Xudayinglar bolmaymen». ■ **1:10** Yar. 32:11; Rim. 9:25, 26 □ **1:11** «turghan zémin» — Israillar sürgün qilin'ghan zémin bolsa kérek. «turghan zémindin chiqidu» – yaki «turghan zéminda yashinidu». «Yizreelning küni» – bu künning néme ikenlik 2:14-23-ayette körünüdu. Bu ayet üstide «qoshumche söz»imizde toxtılımız. ■ **1:11** Yesh. 11:13; Yer. 3:18; Ez. 37:16, 22; Ef. 2:14, 15, 16

*Israilgha qilin'ghan terbiyilik jaza – Xudanining
sözining dawami*

1-2 — Ananglarga dewayimni yetküzüp, uning bilen dewalishinglar; chünki u Méning ayalim emes we Men uning éri emes; u pahishilik turqini chirayidin, zinaxorluq haletlirini köksining arisidin yaqatsun!□

3 Bolmisa, Men uni qip-yalingach qilip qoyimen, tughulghan künidikidek anidin tughma qilip qoyimén;

Men uni xuddi chöl-bayawan'gha oxshash qilimen, Uni bir qaghjiraq yerge aylandurimen, Uni ussuzluq bilen öltürimen;

4 Uning balilirigha rehim qilmaymen, Chünki ular pahishiliklerdin törelgen balillardur.

5 Chünki ularning anisi pahishilik qilghan, Ularni qarnida kötürgüchi nomussizlıq qilghan; Chünki u: «Men manga nan we süyümni, yung we kanapimni, zeytun méyim we ichimlik-sharablimni teminligüchi ashnilirimgha intilip ularni qoghlishimen» — dédi.□

- **2:1-2** «ananglarga dewayimni yetküzüp, uning bilen dewalishinglar; chünki u méning ayalim emes we men uning éri emes; u pahishilik turqini chirayidin, zinaxorluq haletlirini köksining arisidin yaqatsun!» — démisekmu bu sözler hem peyghemberning öz balilirigha hemde Xudanining öz xelqige éytqanlıridur. Töwendiki sözler (14-3) asasen Xudanining Israilgha bolghan sözleri — Biraq beziliri peyghemberning öz ehwalığha mas kélédu. □ **2:5** «ichimlik-sharablimni teminligüchi ashnilirimgha intilip ularni qoghlishimen» — «ashnilirim» Israil choqun'ghan herxil butlarnı, bolupmu «Baal»larnı körsitidi. Nadan Israil ash-taam we nerse-kéreklerni Xuda emes, belki bu butlar teminleydu, dep qaraytti.

6 — Shunga mana, Men yolungni tiken-jighanliqlar bilen chitlap qorshiwalimen, *Israilning* etrapini tam bilen tosimen, u chighir yollirini tapalmaydigan bolidu.

7 Shuning bilen u ashnilirini qoghlaydu, biraq ulargha yétishelmeydu; Ularni izdeydu, tapalmaydu;

Shunglashqa u: «Men bérip birinchi érimni tépip, uning yénigha qaytimen; chünki ehwalim bugúnidin yaxshi idi» — deydu.

8 — U ziraetlerni, yéngi sharab we zeytun méyini teminligüchining Men ikenlikimni,

Özliri «Baal» butlarni yasashqa ishletken kümüş-altunni köp qilghuchining Men ikenlikimni zadi bilmidi.

9 Shunga Men qaytip kélimen, uningdiki ziraetlirimni öz waqtida,

Yéngi sharablirimni öz peslide élip kétimen, Özümdiki ularning yalingachliqini yépishqa kéreklik yung-kanaplirimni bermey qayturup kétimen; □

10 Hazir Men uning nomussizliqini ashnilirining köz aldida ashkarilaymen,

Héchkim uni qolumdin qutquzalmaydu. □

□ **2:9 «Shunga men qaytip kélimen, uningdiki ziraetlirimni ... élip kétimen, Özümdiki ... yung-kanaplirimni bermey qayturup kétimen»** — Israillar Xudanинг yénigha «qaytishi» kérek. Hazir eksiche Xuda ularning yénigha jazalashqa qaytidu. □ **2:10 «Hazir men uning nomussizliqini ashnilirining köz aldida ashkarilaymen»** — mushu «ashniliri» dégen sözning menisi hazir sel kéngeytildi. Israil Xudanинг qoghdishigha ishenmey, herqaysi butperes döletlerge tayinip ular bilen ittipaqdash bolmaqchi. Biraq Xuda Özige qilghan bu wapasizliqni hemme ademning közi aldida ashkarilaydu.

11 Shundaq qilip uning tamashalirigha xatime bérimen;

Uning héytlirigha! Uning «yéngi ay»lirigha!

Uning «shabat»lirigha! Qisqisi, uning barliq «jamaet ibadet sorun»lirigha xatime bérimen! □

12 We Men uning üzüm tallirini we enjür derexlirini weyran qilimen;

U bularni: «Bular bolsa ashnilirim manga bergen ish heqqilirimdur!» dégenidi;

Men bularni janggalgha aylandurimen, yawayi haywanlar ularni yep kétidu. ■

13 Men uning bésigha «Baal»larning künlirini chüshürimen;

Chünki u *shu künliride* ulargha isriq salatti,

U özini üzükliri we zibu-zinnetliri bilen perdazlap, Ashnilirini qoghliship, Méni untudi – deydu Per-werdigar. □

*Xuda axir bérip yenila Israilni muhebbiti arqiliq
Öziningki qılıdu – «Yizreelning küni»*

14 Shunga mana, Men uning könglini alimen,
Uni dalagha élip kélimen, könglige sözleymen. □

□ **2:11** «Xatime bérimen; uning héytlirigha! Uning «yéngi ay»lirigha!...» — «yéngi ay»ning birinchi küni héyt küni hésablinatti. «Shabat» küni, yeni shenbe küni, dem élish küni idi. ■ **2:12**

Zeb. 80:12-13; Yesh. 5:5 □ **2:13** «men uning bésigha «Baal»larning künlirini chüshürimen» — démek, Xuda Israilling «Baal»largha choqun'ghan künlirining tégishlik jzasini ularning bésigha chüshürudu. □ **2:14** «Shunga mana, men uning könglini alimen, uni dalagha élip kélimen, könglige sözleymen» — «shunga» dégen bu söz ademni tolimu heyran qılıdu, elwette. Xudaning shapaiti daim dégüdek shundaq.

15 Shundaq qilip Men uninggha shu yerde üzümzarlirini qayturimen,
«Aqor jilghisi»ni «ümid ishiki» qilip bérinen;
Andin u shu yerde yashliq künlidikidek,
Misir zéminidin chiqqan künidek küy-naxsha éytidu.□

16 We shu küni emelge ashuruliduki, — deydu
Perwerdigar —«Sen Méni «érim» dep chaqirisen,
Ikkinchı Méni «Baal»im démeysen.□

17 Chünki Men «Baal»larning namlirini séning aghzingdin élip tashlaymen,
Ular bu nami bilen ikkinchi héchqandaq eslenmeydu.□

□ **2:15** «Shundaq qilip Men uninggha shu yerde üzümzarlirini qayturimen, «Aqor jilghisi»ni «ümid ishiki» qilip bérinen; **andin u shu yerde yashliq künlidikidek, küy-naxsha éytidu** — bu ayettiki bezi sözlerning sherhi: — (1) «Aqor jilghisi» — Eslide Israil Pelestinni ishghal qilish üçhün jeng qiliwatqan künlerde, «Aqan» (yaki Axor, menisi «aware») isimlik bir kishi Xudaning körsetmisige itaat qilmighachqa, pütkül Israil jengde meghlup boldi. Yeshua peyghemberning wasitisi bilen Aqanning gunahi éniqlan'ghandin kéyin, Israil Aqanni chalma-kések qilip öltürüwetti. Andin Israil düshmenden qutquzuldi. «Aqanning ölümi ularni qutquzghan» dégili bolidu. Shunga mezkur ayetning menisi, belkim birsi ularning gunahlirini kötürüshi bilen, ular qutquzulidighan bolidu («Ye.» 7-babni körün). (2) «yashliq künliri» — belkim Israilning «yéngi bir el» tughulghandek, Misirdin chiqqan waqtini körsitudu. (3) «naxsha éytidu» yene «(Manga) jawab bérifu» dégennimu bildüridu.

□ **2:16** «Sen Méni «érim» dep chaqirisen, ikkinchi Méni «Baal»im démeysen» — «kirish söz»de éytqinimizdek, «Baal» dégen sözning bir menisi «igem» yaki «érim». □ **2:17** «Men «Baal»larning namlirini séning aghzingdin élip tashlaymen» — ibraniy tilida «Men «Baal»larning namlirini uning (yeni, Israilning) aghzidin élip tashlaymen».

18 Shuning bilen Men ular üchün daladiki haywanlar, asmandiki uchar-qanatlar we yer yüzidiki ömülügüchiler bilen ehde tüzimen; Men oqya, qilich we jengni sundurup zémindin élip tashlaymen; *xelqimni aman-ésen yatquzimen.* ■

19 Shundaq qilip Men séni ebedil'ebed Özümge baghaymen; heqqaniyliqta, méhir-muhebbette, rehim-shepgetlerde séni Özümge baghaymen;

□ **20** Sadaqetlikte séni Özümge baghaymen, shuning bilen sen Perwerdigarni bilip yétisen.

□ ■ **21** We shu künide emelge ashuruliduki, «Men anglaymen» – deydu Perwerdigar, – «Men asmanlarning telipini anglaymen, bular yer-zéminning telipini anglaydu; **22** Yer-zémin ziraetlarning, yéngi sharab we zeytun méyining telipini anglaydu; we bular «Yizreel»ning telipini anglaydu! □ **23** We Men Özüm üchün uni zéminda tériyem; Men «Lo-ruhamah»gha rehim qilimen;

■ **2:18** Ayup 5:23; Yesh. 11:6; Ez. 14:21; 34:25 □ **2:19** «Men séni ... Özümge baghaymen» — bu söz adette qizni özige emrige élishini bildürudu. □ **2:20** «heqqaniyliqta, méhir-muhebbette, rehim-shepgetlerde.... sadaqetlikte (séni Özümge baghaymen)» — dégen sözler Xudaning qilidighanlarını süpetleydu, elwette. Biraq ishinimizki, bu sözler yene kelgüsidiği **Israilning** Xudaning muhebbitige bolghan inkasinimu bildürudu. Israil shu kuni yene wapasiz bolmaydu. Bu chong bir özgirish, chong bir möjizidur! ■ **2:20** Yer. 31:33, 34 □ **2:22** «...bular «Yizreel»ning telipini anglaydu!» — «Yizreel» dégen isim «Israil» dégen isim bilen teleppuz jehette oxshiship kétidu, mushu yerde Israilni körsitudu. Biraq Hoshiyaning birinchi oghli «Yizreel»ning anisining wapazlıqidin tughulup (2:4ni körüng) andin shu sewebidin atisidin ayrılganlıqindek, Israil «anisining wapasılıqlı» bilen Xudasidin ayrılgan bolup, hazır Xudasi bilen epleshtürülgen bolidu.

Men «Lo-ammi»gha: «Méning xelqim!» deymen; we ular Méni: «Méning Xudayim!» – deydu. □ ■

3

Hoshiya özige wapasizliq qilip özidin ayrılgan ayalini qayturup ekiliđu

1 We Perwerdigar manga: – Yene barghin, ashnisi teripidin söylgen, zinaxor bir ayalni söygin; gerche Israillar yat ilahlar teripige éghip ketken, «kishmish poshkal»larni söygen bolsimu, Men Perwerdigar ulargha körsetken söygümdek sen uni söygin, – dédi □ 2 (shunga men on besh kümüşh tengge, bir xomir bughday we yérim

□ 2:23 «Men Özüm üçün uni zéminda tériymen» — ésimizde barki, «Yizreel» «Xudaning térighini» dégen menide. Xudaning Israil (Yizreel)għa bolghan meqsiti, déhqanning özi üçün uruqni zémín'ha térighiniga oxhash emelge ashurulidu. Démek, axirqi zamanda, Israil xarakterida, méjezide, qilghanlırida Xudaning köngolidikidek bolidu. Xuda shu yol bilen Israilda Özini ulughlaydu.

■ 2:23 Hosh. 2:1; Rim. 9:26; 1Pét. 2:10 □ 3:1 «kishmish poshkallirini söyidihan» — bu kinayilik gep. Ular belkim bu poshkallarni herxil butlарgha atap yégen bolushi mumkin. Ular butpereslik yolda shu kishmishlerni yégechke heqiqiy «dindarlar» bolup qaldi — gerche Perwerdigarning söygüsining obyekti Israil bolghan bolsimu, lékin Israilning söyüsh obyekti nahayiti bir xil poshkal bolghanidi, xalas.

xomir arpigha uni özümge qayturuwaldim; □

3 Men uninggha: «Sen men üçün uzun künler kütisen; sen pahishilik qilmaysen, sen bashqa erningki bolmaysen; menmu sen üçün oxshashla séni kütimen» — dédim). □ ■

4 — «Chünki Israillar uzun künler padishahsiz, shahzadisiz, qurbanliqsiz, «tüwrük»siz, «efod»siz we héch öy butlirisiz kütüp turidu. □ ■

5 We kényinrek, Israil baliliri qaytip kélédu we Perwerdigar bolghan Xudasini hem Dawut padishahini izdeydu; künlerning axirida ular tewrinip eyminip Perwerdigarning yénigha, shundaqla Uning méhribanliqigha qarap

□ **3:2** «...yigirme küre bughday we on küre arpa» — «bir xomir» 300 litr, yeni 20 küre, «yérim xomir» 150 litr, yeni 10 küre. «men ... uni özümge qayturuwaldim» — qarighanda Gomer qulluq halitige chüshüp qalghan, bazarda (belkim baliliri bilen) sétildighan halgha kelgen. Hoshiya üçün uni sétiwélish sel qiyinraq köründi; uning bahasigha yétilş üchün pulgha qoshup yene uni-buni élip kélish kérek idi. □ **3:3** «Sen men üçün uzun künler kütisen» — démisekmu buning menisi, Hoshiya uni herqandaq munasiwettin ayrip yalghuz tur mushqa qalduridu. Biraq u özi uningdin bashqa héchqandaq bir ayalgha yéqinlashmay, uni kütidi. ■ **3:3** Qan. 21:11 □ **3:4** «Israillar uzun künler padishahsiz, shahzadisiz, qurbanliqsiz, «tüwrük»siz, «efod»siz we héch öy butlirisiz kütüp turidu» — bu ayette tilgha élin'ghan bezi nersiler yaki ishlar (padishah, shahzade, qurbanliq, efod) eslide mahiyiti yaxshi, beziler pütürley yaxshi emes. Bu besharettin qarighanda, Xuda Israil üçün sellimaza yéngi bir bashlinishni békitken. «Tüwrük» belkim butpereslikke ait bolghan nersini körsitudu. «Efod» — Xuda Musa peyghemberge chüshürgen qanun boyiche, bash kahin kiydighan bir alahide kalte chapan bolup, uning ichidiki ikki tash arqliq Xudadin yol sorighili bolatti. «Tebirler»nimu körüng. ■ **3:4**

Hosh. 10:3

kélidu». □ ■

4

2-qisim: Hoshiyaning ayrim-ayrim xewerliri – «I Israil, Men qandaqmu silerni tashlap qoyim-en!» Yorutulmighan bir xelq

¹ Perwerdigarning sözini anganglar, i Israil baliliri; chünki Perwerdigarning zéminda turuwatqanlar bilen qilidighan dewasi bar; chünki zéminda héch heqiqet, héch méhribanlıq, Xudani héch bilish-tonush yoqtur; ■ ² Qarghash-tillash, yalghanchılıq, qatilliq, oghriliq, zinaxorluq – bular zéminda yamrap ketti; qan üstige qan tökülidu. □ ³ Mana shu sewebtin zémin matem tutidu, uningda turuwatqanlarning hemmisi jüdep kétidu; ular daladiki haywanlar hem asmandiki uchar-qanatlar bilen bille jüdep kétidu; berheq, déngizdiki béliqlarmu yep kétilidu.

□ **3:5 «kéyinrek, Israil baliliri qaytip kéridu we Perwerdi-gar bolghan Xudasini hem Dawut padishahini izdeydu»** — «Hoshiya» dégen kitabta «Israil» adette «shimaliy padishahlıq»ni körsitudu. Ular burunla Xuda esli békitken Dawutning xandanlıqığha tewe padishahlıqtin ayrılip ketkenidi. Shunga axırkı zamanlarda ularning «Dawutni izdishi» üçhün herqandaq tekeb-burluqni tashlishi kérek bolidu. Uning üstige bu besharet axırkı zamanlarda padishah Dawutning oghlı Mesih Eysanıg Israilni qutquzidighanlıqını körsetse kérek. ■ **3:5** Yesh. 2:2; Yer. 30:9; Ez. 34:23; 37:22; Mik. 4:1 ■ **4:1** Mik. 6:2 □ **4:2 «qan üstige qan tökülidu»** — yaki öltürüşh weqełiri nahayiti köp ikenlikini yaki (bezi alımlarning pikriche) xalıghanche ademlerni tutuwélip ularni butlarga «insan qurbanlıq»ı qilidighanlıqını körsitudu.

4 Emdi héchkim dewa qilishmisun, héchkim eyibleshmisun; chünki Méning dewayim del sen bilen, i kahin! □ **5** Sen kündüzde putliship yiqlisen; peyghembermu sen bilen kéchide teng putliship yiqlidu; we Men anangni halak qilimen. □

6 Méning xelqim bilimsizliktin halak qilindi; we senmu bilimni chetke qaqqanikensen, Menmu séni chetke qaqimenki, sen Manga yene héch kahin bolmaysen; Xudayingning qanun-körsetmisini untughanliqing tüpeylidin, Menmu séning baliliringni untuymen. □ **7** Ular köpeygenséri, Manga qarshi köp gunah sadir qildi; Men ularning shan-sheripini shermendichilikke aylanduruwétimen. □

8 Ular xelqimning gunahini yeydighan

□ **4:4 «Méning dewayim del sen bilen, i kahin!»** — bashqa bixil terjimi: «Xelqing kahin bilen dewalashqandek boldi». Lékin bizningche 4-ayettiki sözler kahin'gha qarita étilidu; bizning terjimimiz 5-ayettiki sözlerge intayin mas kélidu, dep qaraymiz. Ibraniy tilini chüshinish sel tes. □ **4:5 «peyghembermu sen bilen kéchide teng putliship yiqlidu»** — «peyghember» saxta peyghemberni yaki (butpereslik yaki yalaqchiliq qatarliq sewbler bilen) öz menpeitige sétilip ketken peyghemberni körsitudu.

□ **4:6 «Méning xelqim bilimsizliktin halak qilindi; we senmu bilimni chetke qaqqanikensen, Menmu séni chetke qaqimen...»** — bu ayettiki «bilim» shübhisiszki, Xudani bilish dégenliktur.

□ **4:7 «Ular köpeygenséri... Men ularning shan-sheripini shermendichilikke aylanduruwétimen»** — «ular» kahinlarni yaki (6-ayette éytılghan) «kahinlarning baliliri»ni körsitudu. **«Men ularning shan-sheripini shermendichilikke aylanduruwétimen»** — «kahin bolush» nahayiti shereplik ish, elwette. Ularning shereplik wezipiliri xelqqe Xudaning qanun-körsetmilirini ögitishni öz ichige alidu. Biraq buning ornida ular özi «Xudaning qanun-körsetmilirini untughan» (6-ayet).

bolghachqqa,

Ularning jéni *xelqimning* qebihlikige intizar bolidu. □

⁹ We *xelqim* qandaq bolsa, kahinlarmu shundaq bolidu; Men *kahinlarning* tutqan yollirini öz üstige chüshürimen, öz qilmishlirini beshigha qayturimen. □ ■

¹⁰ Ular yeydu, biraq toymaydu,

Ular pahishilik qilidu, biraq héch köpeymeydu; Chünki ular Perwerdigarni tingshashni tashlap ketti, □ ■

¹¹ Özlerini pahishilik, sharab we yéngi sharabqa béghishlidi;

Bu ishlar ademning eqil-zéhnini bulap kétidu.

¹² Xelqim öz tayıqidin yolyoruq soraydu,

Ularning hasisi ulargha yol körsitirmish!

Chünki pahishilikning rohi ularni azduridu,

Ular Xudasining himayisi astidin pahishilikke

□ **4:8 «Ular xelqimning gunahini yeydighan bolghachqqa...»**

— Tewrat dewride birsi gunah sadir qilghan bolsa, undaqta u «gunah qurbanliqi»ni (gunahini tileydighan qurbanliq)ni sunushi kérek idi. Kahinlarning bundaq qurbanliqlarning göshidin melum bir qisimni yéyish imtiyazi bar idi. Shunga ular hazır: — «Xelq köprek gunah qilsa, yeydighinimizmu köp bolidu!» dep oylighan oxshaydu. □ **4:9 «Xelqim qandaq bolsa, kahinlarmu shundaq bolidu»** — démek, xelqim jazayimni tartqaniken, sen kahinmu buningdin xaliy bolmaysen; alahide imtiyazliring séni qutquzmaydu, eksiche tartidighan jazaying téximu éghir bolidu. ■ **4:9**

Yesh. 24:2 □ **4:10 «Ular pahishilik qilidu, biraq héch köpeymeydu»** — bu intayin kinayilik gep. Démek, Israil «pahishe bolup» (butlарgha choqun'ghan bolup), köp «pahishiawzlar» (butlar) bilen bille bolghan bolsimu, héchqandaq payda körmigen. Bashqa xil terjimisi: «Ular pahishilik qilidu, lékin héch parawanlashmaydu».

■ **4:10 Mik. 6:14**

chiqip, □ ■

13 Tagh choqqilirida qurbanliq qilidu,
Döng-égizliklerde, shundaqla sayisi yaxshi bolghachqa dub we térek we qariyaghachlar astidimu isriq salidu;

Shunga qizliringlar pahishilik, kélinliringlarmu zinaxorluq qilidu. □ ■

14 Men qizliringlarni pahishilikliri üçün,
Yaki kélinliringlarni zinaxorluqliri üçün jazalimaymen;
Chünki *atiliri* özlimu pahishiler bilen sirtqa chiqidu,
«Butxana pahishe»liri bilen bille qurbanliq qilidu;
Shuning bilen yorutulmighan bir xelq yiqtilidu. □

□ **4:12 «Xelqim öz tayıqidin yolyoruq soraydu, ularning hasisi ulargha yol körsitermisht!»** — ular «tayıqi», «hasisi»ni palchiliq, remchilik üçün ishlitidu. **«Chünki pahishilikning rohi ularni azduridu, ular Xudasining himayisi astidin pahishilikke chiqip,...»** — «kirish söz»imizde tilgha élin'ghandek, «pahishilik» butpereslik we pahishilikning özini öz ichige alidu. «Baal» qatarliqlarغا choqunush paaliyetliri herxil pahishilikni öz ichige alghan. Israil Xudagha sadiq bolghan ayaldek emes, belki wapasiz pahishe ayaldek bolghan. ■ **4:12 Hosh. 5:4** □ **4:13**

«...Döng-égizliklerde, shundaqla sayisi yaxshi bolghachqa dub we térek we qariyaghachlar astidimu isriq salidu» — ular Xudaning himayisi astidin chiqip, nahayiti bir derex astida bir buttin himaye sorimaqta. **«silerning qizliringlar pahishilik, kélinliringlarmu zinaxorluq qilidu»** — «(silerning) qizliringlar... kélinliringlarmu» — Xuda «siler» dégen söz bilen belkim yene kahinlargha söz qilidu. ■ **4:13 Yesh. 1:29; 57:7; Ez. 20:28** □ **4:14**

«Men qizliringlarni pahishilikliri üçün, yaki kélinliringlarni zinaxorluqliri üçün jazalimaymen; chünki (atiliri) özlimu pahishiler bilen sirtqa chiqidu...» — diqqet qilishqa erziyduki, Xuda bu qiz-kélinlerni eyiblimeydu; Xudaning aldida, mes'uliyet ularning atiliri (belkim kahinlar)ning zimmisididur.

15 Sen, i Israil, pahishilik qilishing bilen,
Yehuda gunahqa chétilip qalmisun!
Ne Gilgalgha kelmenglar, ne «Beyt-Awen»ge chiqmanglar,
Ne «Perwerdigarning hayatı bilen!» dep qesem qilmanglar.□

16 Chünki tersa bir qisir inektek, Israil tersaliq qilidu; Perwerdigar qandaqmu paxlanni baqqandek, ularni keng bir yaylaqta ozuqlandursun?□

17 Efraim butlarga chaplashti;
Uning bilen héchkimning kari bolmisun!□

18 Ularning sharabi tügishi bilenla,
Ular özlirini pahishilikke béghishlaydu;

□ **4:15** «**Sen, i Israil, pahishilik qilishing bilen, Yehuda gunahqa chétilip qalmisun! Ne Gilgalgha kelmenglar, ne «Beyt-Awen»ge chiqmanglar, ne «Perwerdigarning hayatı bilen!» dep qesem qilmanglar**» — bu sözler belkim Yehudagha qaritip éytlishi mumkin. «Gilgal» we «Beyt-Awen» Israil zéminidiki «yérim butperes» tawapgahlar idi. Amos peyghember alliqachan Israil we Yehudani bu tawapgahlargha barmasliq, bu yerlerge chétishliq gunahlarni qilmasliq, jümlidin Perwerdigarning namini bikar-bihude ishletmeslik kerek, dep agahlandurghanidi («Am.» 4:4, 5:5, 8:14). Hoshiya uning agahlirini tekrarlaydu. U yene Amos peyghemberge egiship, Israillarning «Beyt-El» (Xudaning öyi)de ötküzgen butpereslikini eyiblep, shu yerni «Beyt-Awen» («yoq birnerse»ning öyi) dep ataydu. □ **4:16** «**Perwerdigar qandaqmu paxlanni baqqandek, ularni keng bir yaylaqta ozuqlandursun?**» — bashqa birxil terjime: «Emdi Perwerdigar hazır ularni paxlanni baqqandek keng bir yaylaqta ozuqlanduridu!». Bu ikkinchi xil terjimisining menisi toghra bolsa uning menisi: «Perwerdigar Israilni ularni sürgün qilduridu» dégenlik bolidu. □ **4:17** «**Efraim butlarga chaplashti; uning bilen héchkimning kari bolmisun!**» — «Efraim» Israil (shimaliy padishahliq)ning on qebilisidin eng chongi, u bezide Israil (yeni, on qebile)ning özige wekil bolidu.

Ularning ésilzadiliri nomussizliqqa esebiylerche meptun boldi.

¹⁹ Bir shamal-roh ularni qanatliri ichige oriwaldi,
Ular qurbanliqliri tüpeylidin iza-ahanetke qalidu.□

5

*Efraimning ehwali chataq, Yehudaningmu
ehwali chataq!*

¹ Buni anganglar, i kahinlar,
Tingshanglar, i Israil jemeti,
Qulaq sélinglar, i padishahnning jemeti;
Chünki bu höküm silerge békitilgen;
Chünki siler Mizpah shehiride bir qiltaq,
Tabor téghida yéyilghan bir tor bolghansiler.□

² Asiy ademlermu qirghin-chapqun'gha chöküp ketti;

Biraq Men ularning hemmisini jazalighuchi boli-men.□

³ Efraimni bilimen, Israil mendin yoshurun emes;

□ **4:19 «bir shamal-roh ularni qanatliri ichige oriwaldi,...»**

— ibraniy tilida «shamal» we «roh» bir söz. Bu jümlining menisi belkim ular pahishilik-butpereslik bir pasiq roh (jin) teripidin pütünley azdurulup kétildi. □ **5:1 «Siler Mizpah shehiride bir qiltaq, Tabor téghida yéyilghan bir tor bolghansiler»** —

némishqa «Mizpah» we «Tabor» déyilidu? Israil eslide bu jaylarda Xudaning köp iltipatlırigha we meditige érishken. Bu besharettin qarighanda, bu ilki jay hazır eksiche butpereslik yaki birxil adaletsizlik yürgüzülgén jaylar bolup qaldı. □ **5:2 «Asiy ademlermu qirghin-chapqun'gha chöküp ketti; ...»** — bu ayettiki «qirghin-chapqun» dégen söz bezi alimlarning pikriche balilarını qurbanlıq qılışını öz ichige alıdu. Bundaq ishlar Qanaandiki ellerning butpereslikide köp körületti. Bashqa xil terjimilermu bar.

Chünki i Efraim, sen hazir pahishilik qilding,
Israil bulghan'ghandur.□

4 Ularning qilmishliri ularni Xudasining yénigha
qaytishiga qoymaydu;
Chünki pahishilikning rohi ular arisididur,
Ular Perwerdigarni héch bilmeydu.■

5 Israilning tekebburluqi özige qarshi guwahliq
bermekte;
Israil we Efraim öz qebihliki bilen yiqlip kétidu;
Yehudamu ular bilen teng yiqlidu.■

6 Ular qoy padiliri we kala padilirini élip Perwerdi-
garni izdeshke baridu;

Biraq ular Uni tapalmaydu; chünki U Özini tartip
ulardin yiraqlashti. □

7 Ular Perwerdigargha asiyliq qildi,
Chünki ular balilarni haramdin tughdurghan;
Emdi «yéngi ay» ularni nésiwiliri bilen yep kétidu.□

8 Gibéahta sunayni,
Ramahda kanayni chélinglar;
Beyt-awende agah signalini anglitinglar;

□ **5:3 «i Efraim, sen ... pahishilik qilding»** — Efraimning Perwerdigardin waz kéchip butlарghа baghlinishi «rohiy pahishi-lik» ke barawerdu. ■ **5:4 Hosh. 4:12 ■ 5:5 Hosh. 7:10**

□ **5:6 «qoy, kala padilirini élish»** — köp qurbanliqlarni qilishni meqsiti qilidu, elwette. □ **5:7 «yéngi ay»** — héyt yaki «yéngi bashlinish» bolidu. Shu waqittin bashlap ularning aman-ésenlikи we musteqilliqiga xatime bérilidu, shu waqt kelgende ulargha bulang-talang qilchilarining yoli échilidu, démekchi. Bu weqening tepsilatining qandaq bolidighanlıqını peget perezla qılalaymiz. Töwende, 8-15-ayetlerde aldin'ala éytılghan tajawuzchiliq «yéngi ay»da bashlinarmikin?

Keyningde! Qara, i Binyamin! □

9 Efraim eyiblinidighan künide weyrane bolidu;
Mana, Israil qebililiri arisida béktilgen ishni ayan
qildim!

10 Yehudaning emirliri pasil tashlarni yötkigüchige
oxshashtur;

Men ular üstige ghezipimni sudek töküwétimen.

11 Efraim xorlan'ghan, jazayimda ézilgen,
Chünki u öz beshimchiliq qilip «paskiniliq»ni qoghlap
yürdi. □

12 Shunga Men Efraimgha küye qurti,
Yehuda jemetige chiritküch bolimen.

13 Emdi Efraim özining késilini,
Yehuda öz yarisińi körgende,
Efraim Asuriyelikni izdep bardi,

□ **5:8 «Gibéahta sunayni, Ramahda kanayni chélinglar; Beyt-Awende agah signalini anglıtinglar; keyningde! Qara, i Binyamin!»** — Binyamin on ikki qebilining biri, Yehudagha békindi bolghan, «Israil», yeni «shimaliy padishahliq»ning jenubiy chégrasida. Bu besharetté ikki imkaniyet bar: — (1) Yehuda özi Israilgha tajawuz qilidu, andin Israil bilen Yehuda bir-biri bilen soqushidu; netijide Israil Asuriyedini yardım soraydu (13-ayet) (10-ayette Yehudaning hökümrlarning jahan'girlikı, ajizlarni bozek qilip eksplitatsiye qiliwatqanlıqı körsitilidu); (2) besharet Asuriye impériyesining tajawuz qilidighanlıqını körsitudu (miladiyeden ilgiriki 733-yili ular Israilning shimaliy qeblilirini élip ketti: 722-yili pütkül Israilni ishghal qıldı: 702-yili Yehudagha tajawuz qıldı). Biz ikkinchi imkaniyetke mayilmiz. Israilning jenubiy chégrisiga tutashqan bu sheherler qistaqqa élinidighan bolsa (hujum shimaldin kelgen ehwalda), undaqta Israilning qalghan jayliri némidégen qiybilidighan bolidu! Israil Asuriyedini yardım sorighandin kényin (shundaqla Asuriyege pul bergendin kényin!), ular teripidin weyran qilin'ghan. □ **5:11 «Efraim... öz beshimchiliq qilip «paskiniliq»ni qoghlap yürdi»** — «paskiniliq» belkim birxil butni körsitudu.

«Jédelxor padishah»gha telipini yollidi;
 Biraq u hem silerni saqaytalmaytti,
 Hem yaranglarnimu dawaliyalmaytti.□

14 Chünki Men Efraimgha shirdek,
 Yehuda jemetige arslandek bolimen; Men, yeni
 Menki, ularni titma-titma qiliwétip, kétip qalimen;
 Ularni élip kétimen, qutquzalaydighan héchkim
 chiqmaydu;

15 Men kétimen, ular gunahini tonup yétip, yüzümni
 izdimigüche öz jayimgha qaytip turimen;
 Béshigha kün chüshkende ular Méni intilip izdeydu.

6

Israelning yüzeği jawabi

1 «Kélinglar, Perwerdigarning yénigha qaytayli;
 Chünki U titma-titma qiliwetti, biraq saqaytidu;
 Uruwetti, biraq bizni téngip qoyidu.

2 U ikki kündin kényin bizni janlanduridu;
 Üchinchi küni U bizni tirildüridu,
 Biz Uning yüzü aldida hayat yashaymiz!

3 We biz Uni bilidighan bolimiz!
 Biz Perwerdigarni tonush hem bilish üchün intilip
 qoghlaymiz!

□ **5:13 «Efraim Asuriyelikni izdep bardi, «jédelxor padishah»gha telipini yollidi»** — Asuriyelikler öz padishahigha bergen unwanni, yeni «Ulugh Padishah» dégenning imlasini Hoshiya qesten özgertip, uni kinaye bilen «Jédelxor Padishah» (ibraniy tilida «Yareb padishah») dep ataydu. Emeliyette Asuriye padishahliri del mushu xaraktérdə bolghan, u bashqa eller bilen soqushushqa herqandaq bahane-seweblerni chiqarghuchi idi.

Uning bizni qutquzushqa chiqishi tang seherning bolushidek muqerrer;
 U yénimizgha yamghurdek, yer-zéminni sughiridighan «kéyinki yamghur»dek chüshüp kéli!». □

Xudaning dad-peryadi

4 I Efraim, séni qandaq qilsam bolar?
 I Yehuda, séni qandaq qilsam bolar?
 Chünki yaxshiliqinglar seherdiki bir parche buluttek,
 Tézdin yoqap kétidighan shebnemdektur.
5 Shunga Men peyghemberler arqiliq ularni chépiwetken;
 Aghzimdiki sözler bilen ularni öltürüwetkenmen;

□ **6:3 «U yénimizgha yamghurdek, yer-zéminni sughiridighan «kéyinki yamghur»dek chüshüp kéli!»** — «kéyinki yamghur» bolsa Qanaanda (Pelestinde) 3- yaki 4-ayda yaghidu, u etiyazlıq ziraetlarning pishishida halqılıq rolini oynaydu. Bu yamghurlar bolmisa hosul bolmaydu. **«Biz Uni bilidighan bolimiz!... U ... «kéyinki yamghur»dek chüshüp kéli!»** — alimlarning bu üç ayet (1-3) üstide üç xil pikri bar: — (1) bu Israilning axirqi zamanda towa qilidighan duasi (chünki Israillar Hoshyaning dewardide towa qilghan emes); (2) bu Hoshiya peyghemberning: «Perwerdigarning yénigha qaytayli» dégen dewiti; (3) bu Israilning shu chaghdiki yüzeği bir inkası, xalas. Sözler chiraylıq bolsimu Xuda uni yüzeği dep qaraydu (4-ayetni körüng). Shunga biz üchinchi imkaniyetke qayilmız. Chünki bu sözlerde öz gunahını étirap qilidighan konkrét gep kemchil. Eger duada towa qilidighan sözler bar bolghan bolsa intayın yaxshi bir dua bolatti; 14-babta heqiqiy towa qilidighan dua tépildi.

Méning hökümüm tang nuridek chiqidu. □

6 Chünki Men qurbanliqlardin emes, belki méhir-muhebbettin,

Köydürme qurbanliqlardin köre, Xudani tonush hem bilshtin xursenlik tapimen. □ ■

7 Biraq ular Adem'atidek ehdige itaetsizlik qilghan;

Ular mana shu yol bilen Manga asiyliq qilghan. ■

8 Giléad bolsa qebihlik qilghuchilarning shehiri; U qan bilen boyalghan.

9 Qaraqchilar ademni paylighandek,

Kahinlar topi Shekemge baridighan yolda qatilliq qilmaqta;

Berheq, ular iplasliq qilmaqta.

10 Israil jemetide yirginchlik bir ishni kördüm;

□ **6:5 «Men peyghemberler arqiliq ularni chépiwetken...»** — Xuda peyghemberliri arqiliq nurghun qétim Israilgha jazasini élip baridighan hökümlirini uqturghanidi; démek, u derhal jazalirini ewetmeydu, belki awwal peyghemberliri arqiliq agahlandurup, towa qilish pursitini bérifu; peqet towa qilmisa jazasini chüshüridu. Jazalar chüshkende Israillar «chépiwétigen, ...öltürüwétigen» idi. Yuqirida (3-ayette) Israil saxtippezlik bilen «Xudaning bizni qutquzuzqa chiqishi ... tang seherning bolushidek muqerrer» dégenidi, biraq hazir Xuda: «**Méning hökümlirim tang nuridek chiqidu**» deydu. □ **6:6 «Men qurbanliqlardin emes, belki méhir-muhebbettin, köydürme qurbanliqlardin köre, Xudani tonush hem bilshtin xursenlik tapimen»** —

Xuda Musa peyghember arqiliq qurbanliqlarni telep qilghan. Biraq kényinki köp peyghemberler arqiliq, bular Méning axirqi meqsitim emes, belki: (1) Öz xelqimning manga qaratqan ching könglidiki ibadet we muhebbitini izdeymen (shundaq ishlar peqet Mesihning nijati we Muqeddes Roh arqiliq emelge ashurulidu, elwette); (2) qurbanliqlar sunulghanda, eger ixlasmalik we muhebbet bolmisa, undaqta ularni qilmaghininglar tüzük, dep uqturghan. ■ **6:6 Mat. 9:13; 12:7 ■ 6:7 Hosh. 8:1**

Efraimning pahishiliki shu yerde tépilidu,
Israil bulghandi.

11 Yene sangimu, i Yehuda, térigan *gunahliringning*
hosuli békitalgendor!

7

1 Men Öz xelqimning asaritini buzup tashlap,
azadliqqa érishtürey dégende,
Men Israilni saqaytay dégende,
Emdi Efraimning qebihliki, Samariyening rezillikimu ashkarilinidu;
Chünki ular aldamchiliq qilidu;
Oghrilar bolsa böşüp kiriwatidu,
Qaraqchilar topi sirtta bulangchiliq qiliwatidu.
2 Ular könglide Méning ularning barliq rezilliklirini
ésimde tutqanlıqimni oylimaydu;
Hazir ularning qilmishliri özlirini qistawatidu;
Bu ishlar köz aldimdidur.

Or didiki suyiquestler

3 Ular padishahni rezillikliri bilen,
Emirlerni yalghan gepliri bilen xursen qilidu;
4 Ularning hemmisi zinaxorlar;
Ular naway ot salghan tonurdek;

Naway xémirni yughurup, xémir bolghuche uning otini yene ulghaytmaydu; □

5 Padishahimiz *tebriklen'gen* künide, emirler sharabning keypi bilen özlirini zeippleshtürdi;

Padishah bolsa mazaq qilghuchilar bilen qol élishishqa intildi! □

6 Chünki ular könglini tonurdek qizitip suyiquest püküp qoyghanidi;

Kéchiche ularning ghezipi choghlip turidu;
Seherdila u yan'ghan ottek yalqunlap kétidu. □

7 Ularning hemmisi tonurdek qiziqtur, ular öz soraqchilirini yep kétidu;

□ **7:4 «Ularning hemmisi zinaxorlar; ular naway ot salghan tonurdek...»** — «ular» belkim kahinlar (ular yuqiridiki ayetlarning asasiy obyekti). Eslide kahinlar «muqeddes qanun»ni bilgini üçhün, padishahning ordisida muhim roli bolushi kérek idi. Ekische ular padishahni öltürüshni uestleydu. **«Ular naway ot salghan tonurdek; naway xémirni yughurup, xémir bolghuche uning otini yene ulghaytmaydu»** — naway xémirni boldurush üçhün sel issiq ötsun dep tonurning yénigha qoyidu, biraq shu waqitlarda tonurning otini ulghaytmaydu. □

7:5 «Padishah bolsa mazaq qilghuchilar bilen qol élishishqa intildi!» — «mazaq qilghuchilar» yene kahinlar (we saxta peyghemberler?) bolushi mumkin. Eslide padishahni qoghdishi kérek bolghan emirler mest bolghanda, padishah özini uest qilmaqchi bolghan «mazaq qilghuchilar» bilen «qol tutushup», héch bilmeyla xeterlik ehwalgha chüshidu. □

7:6 «Kéchiche ularning ghezipi choghlip turidu» — bashqa birxil terjimişi «ularning «nawiyi» bolsa kéchiche uxbaydu». «.... **Ular könglini tonurdek qizitip suyiquest püküp qoyghanidi; ... seherdila u yan'ghan ottek yalqunlap kétidu»** — 4-6-ayetlerdiki ish belkim: (1) padishah ordisida melum bir tebriklesh paaliytini orunlashturdi. (2) emirliri mest bolup ketti. (3) padishahni uestligen kahinlar kéchiche purset kütüp yurdi. (4) etigende ularning padishahqa bolghan nepriti tonurdiki yalqunlighan ottek partlidi we ular padishahni öltürüwetti.

Ularning barliq padishahliri yiqildi —
Ulardin héchkim méni nida qilip chaqirmaydu! □

Xudaning terbiyisini qobul qilmaydighan bir xelq

⁸ Efraim yat qowmlar bilen ariliship ketti;
U «örülmigen bir qoturmach»dektur. □ ■

⁹ Yat ademler uning küchini yep ketti, biraq u héch sezmeydu;
Berheq, *béshining* u *yer-bu* yéride aq chachlar

□ **7:7 «Ulardin héchkim méni nida qilip chaqirmaydu!»** — «ulardin» — belkim padishahlardin. Mezkur bésaharetlerning Israilning eng axirqi padishahliridin qaysisini körsitudighanliqiga birnéme démek tes. Israil padishahliqining axirqi yillirida alte padishah textke olturghan. Altisidin töt padishah qestlinip öltürülgen. Bu weqeler Tewrat, «2pad.» 15-17-bablardaga bayan qilin'ghan. Halqiliq nuqtilar shuki: (1) kahinlar intayin rezil; zinaxor, qatillar idi. (2) az dégendimu bir padishah ular teripidin qestlinip öltürülgen; (3) emirler intayin bixud ademler, padishahning bixeterlikini héch oylymaytti; (4) padishahlarning héchqaysisi Xudagha tayanmidi (shunglashqa «yiqildi»). (5) kahinlar köp «sotchilar»nimu qestlep öltürdü (7-ayet). □ **7:8 «Efraim yat qowmlar bilen ariliship ketti»** — «Efraim»ning mezkur kitabta Israilning ornida yaki Israilgha wekil qilip köp ishlitilishining sewebi, belkim bu waqitta Israilning shimaliy qebililiri Asuriye teripidin alliqachan élip kétilegen; Efraim qebilisi yalghuz qalghanidi. **U «örülmigen bir qoturmachdek»tur** — démek, bir teripi köyük, bir teripi pishmaghan. Israil belkim bashqa qowmlar biler köp ariliship, bir teripi butpereslerge oxshash bolup qalghan, «köyüp ketken»; biraq ular Xuda terepte héch pishmaghan, ularning Xuda bilen bolghan munasiwiti yoq déyerlik. ■ **7:8** Zeb. 106:35

köründi, biraq u héch bilmeydu; □

10 Shuning bilen Israilning tekebburluqi özige qarshi guwah bérídu;

Ular Perwerdigar Xudasining yénigha qaytmaydu;
Yaki shundaq ishlar *béshigha* chüshken bolsimu,
yenila Uni izdimeydu. ■

11 Efraim héch eqli yoq nadan bir paxtektek;

Misirgha qarap sayraydu, Asuriyeni izdep baridu; □

12 Ular barghanda, ularning üstige torumni tashlaymen;

Xuddi asmandiki uchar-qanatlarni torgha chüshürgendek ularni chüshürimen;

Bu xewer ularning jamaitige yétishi bilenla, ularni jazalaymen. □

13 Ulargha way! Chünki ular Mentin yiraqliship ténip ketti!

Ular halak bolsun! Chünki ular Manga wapasizliq qildi!

Men ularni qutquzup hörlükke chiqiray dégende,

□ **7:9 «Yat ademler uning küchini yep ketti»** — «uning küchi» belkim Israilning iradisi, iman-étiqadini körsitudu. Ular butperes xelq bilen köp ariliship étiqadi ajizlashqan. Bashqa alimlarning pikriche, «küch» ularning emgikining méwisi körsitudu. ■ **7:10**

Hosh. 5:5 □ **7:11 «Efraim... Misirgha qarap sayraydu,**

Asuriyeni izdep baridu» — Israil tolimu tuturuqsız bolup, Xudaning sözige héch ishenmey, birdem Misirdin, birdem Asuriyedin yardem soraydu. Emelyiette ikkila terep Israilgha satqunluq qildi. □ **7:12 «Bu xewer ularning jamaitige yétishi bilenla, ularni jazalaymen»** — ayetning axirqi bu qismining bashqa ikki terjimisi: «ularning jamaiti anglighandek, ularni jazalaymen» yaki «ular topliniwatidu» dep anglighiniimdila, ularni jazalaymen». Yene bashqa terjimilirim uchrishi mumkin. Ibraniy tilini chüshinish tes.

Ular Men toghruluq yalghan gep qilidu!
14 Ular ornida yétip nale qilghanda,
 Manga könglide héch nida qilmidi;
 Ularning jamaetke yighilishi peqet ash we yéngi
 sharab üchündür, xalas;
 Ular Mendin chetlep ketti. □

15 Berheq, Men esli ularni terbiyiligenmen,
 Ularning bileklirini chéniqturup
 kücheytküzgenidim;
 Biraq ular Manga qarshi yamanlıq qestlewatidu.
16 Ular buruldi – biraq burulushi Hemmidin Aliy
 Bolghuchigha qaytish üchün emes;
 Ular aldamchi bir oqyagha oxshash.
 Ularning emirliri özlirining ghaljirane til-
 ahanetliri wejidin qilichlinidu;
 Bu ish Misir zéminida ularni mesxirige
 qalduridu. □ ■

8

«*Ular shamal tériydu, qara quyunni oridu!*»

1 Kanayni aghzinggħha salghin!

-
- **7:14** «Ularning jamaetke yighilishi peqet ash we yéngi **sharab üchündür, xalas**» — démek, ularning héyliri Xuda üchün emes, peqet öz tamashiliri üchün ötküzülidu. Bashqa birxil terjimi: «Ular ash we yéngi sharab tilep (butlirini ishendürüş üchün) öz etlirini tilidu». □ **7:16** «**Ular buruldi – biraq burulushi Hemmidin Aliy Bolghuchigha qaytish üchün emes; ular al-damchi bir oqyagha oxshash**» — «aldamchi oqya» tüp-tüz at-maydu, oqlar herdaim burulup kétidu, elwette. Ayetning birinchi qismining bashqa xil terjimirli bar. ■ **7:16** Zeb. 78:57

Perwerdigarning öyi üstide bir qorultaz aylinip
yüridu!

Chünki ular Méning ehdemni buzghan,
Tewrat-qanunumgha itaetsizlik qilghan. □ ■

² Ular Manga: «I Xudayim, biz Israil xelqi Séni
tonuymiz!» dep warqiraydu.

³ Israil yaxshiliq-méhribanliqni tashliwetken;
Shunga düshmen uni qoghlaydu. □

⁴ Ular özliri padishahlarni tikligen, biraq Men ar-
qiliq emes;

Ular bezilerni emir qilghan, biraq uningdin
xewirim yoq;

Ular öz jénigha zamin bolush üçhün,

Özlirige butlarni kümüş-altunliridin yasigan. □

⁵ I Samariye, séning moziying séni tashliwetti!

Méning ghezipim ulargha qozghaldi;

Ular qachan'ghiche pakliqtin yiraq turidu? □

⁶ Shu nerse Israildin chiqqan'ghu –

Uni bir hünerwen yasigan, xalas; u Xuda emes;

□ **8:1** «Perwerdigarning öyi üstide **bir qorultaz aylinip yüridul!**» — qorultaz peget ölüklerge yaki «öley dep qalghan» janiwarlargha qiziqidu, elwette (bashqa xil terjimirilde «büركüt» déyilidu). ■ **8:1** Qan. 28:49; Hosh. 6:7 □ **8:3** «Israil yaxshiliq-méhribanliqni **tashliwetken**» — bu ikki bisliq söz; ular özliri yaxshiliq qilishtin qol üzgen we shuning bilen teng, Xudaning yaxshiliqidin mehrum bolghan. □ **8:4** «Ular

özлiri padishahlarni tikligen, biraq men arqiliq emes» — «uningdin xewirim yoq» — démek, bu ish Manga yat boldi, Men uni étirap qilmidim. □ **8:5** «**I Samariye, séning moziying séni tashliwetti!**» — bu kinayilik gep. Israildiki mozay sheklidiki but ularni qutquzmighan. «Baal» we ularning eng chong tawapgahi «Beyt-El»diki butmu «mozay shekli»de idi (bashqa xil terjilirim bar).

Samariyening moziyi derweqe pare-pare chéqiwétilidu!

7 Chünki ular shamal téridi, shunga qara quyunni oridu!

Ularning shadisida héch bashaqlar yoq, u héch ash bermeydu;

Hetta ash bergen bolsimu, yat ademler uni yutuwalghan bolatti.□

8 Israil yutuwélindi;

Ular yat eller arisida yarimas bir qacha bolup qaldı;

9 Chünki ular yalghuz yürgen yawayi éshektek Asuriyeni izdep chiqtı;

Efraim «ashna»larni yalliwaldı.

10 Gerche ular eller arisidin «yallwalghan» bolsimu,

Emdi Men ularni yighip bir terep qilimen;

Ular tézla «Emirlerning shahi»ning bésimi astida tolghinip kétidu.□

11 Efraim «gunah qurbanlıq»liri üchün qurban'gahlarni köpeytkini bilen,

Bular gunah qozghaydighan qurban'gahlar bolup

□ **8:7** «**Улар шамал тे́риди, шунга кара quyunni oridu! Ularning shadisida héch bashaqlar yoq, u héch ash bermeydu; hetta ash bergen bolsimu, yat ademler uni yutuwalghan bolatti**» — Israillar herdaim «Baal»din yaxshi hosul tiletti. Ularning oylishiche «Baal»ning «alahidilik» «mol hosul bérish»mish. □ **8:10** «**Улар tézla «емирлеринг shahi»ning bésimi astida tolghinip kétidu**» — «емирлеринг shahi» Asuriye padishahining mexsus bir unwani.

qaldı.□

12 Men uning üchün Tewrat-qanunumda köp tereplime nersilerni yazghan bolsammu,

Ular yat bir nerse dep hésablanmaqta.

13 Ular qurbanliqlargha amraq! Ular Manga qurbanliqlarni qilip, göshidin yeysdu,

Biraq Perwerdigar bulardin héch xurserlik almaydu;

U ularning qebihlikini hazır ésige keltürüp,

Gunahlirini öz beshigha chüshüridu;

Ular Misirgha qaytidu!□

14 Chünki Israil öz Yasighuchisini untup, «ibadetxana»larni quridu;

Yehuda bolsa istihkamlashturulghan sheherlerni köpeytken;

Biraq Men ularning sheherliri üstige ot ewetimen,
Ot bularning qel'e-ordilirini yep kétidu.

□ **8:11** «Efraim «gunah qurbanliq»liri üçün qurban'gahlarnı köpeytkeni bilen, bular gunah qozghaydigan qurban'gahlar bolup qaldı» — «gunah qurbanlıqları togruluq «Law.» 4-5-bablarnı körün. Mezkur qurban'gahlarnı «Perwerdigargha atap» yasalghanidi. Eslide Xudanıng körsetmiliri boyiche Yérusalémdindiki ibadetjanining qurban'gahının bashqa, Israillarning héchqandaq qurban'gahını yasimaslısı kerek. Derweqe, ular yasalghandin kényin, tézla butperes tawapgahlargha aylınıp qalghanidi. □ **8:13** «Ular qurbanliqlargha amraq! Ular Manga qurbanliqlarnı qilip, göshidin yeysdu,...» — bu ayetning herxil terjimiliri bolghını bilen, omumiy menisi terjimimizningkidek. «Gunahlirini öz beshigha chüshüridu; ular Misirgha qaytidu!» — Misir Israillar tunji qétimliq esirlikke yaki qulluqqa chüshken jay.

9

Quruq xushalliq we héytlar

- ¹ I Israil, yat el-yurtlardek xushal bolup shadlinip ketmenglar; Chünki sen Xudayingdin chetnep pahishilikke bérilding; Herbir xamanda sen pahishe heqqige amraq bolup kettinq. □
- ² Xaman we sharab kölchiki ularni baqalmaydu; Yéngi sharab uni yerge qaritip qoyidu.
- ³ Ular Perwerdigarning zéminida turiwermeydu; Efraim belki Misirgha qaytidu, Ular Asuriyede haram tamaqni yeysdu.
- ⁴ Ular Perwerdigargha héch «sharab hediye»lerni quymaydu,

□ **9:1 «I Israil, yat el-yurtlardek xushal bolup shadlinip ketmenglar; chünki sen Xudayingdin chetnep pahishilikke bérilding; herbir xamanda sen pahishe heqqige amraq bolup kettinq»** — (bu babtiki xewer toghruluq) Israil butpereslik yoligha kirgen bolsimu, ular téxi «hemme din oxshash» dep, butpereslik paaliyetlirini «Perwerdigarning namida» ötküzüwatatti, shundaqla shu paaliyetlirini köplep ötküzüp yürmeye idı. Shuning bilen teng ular yenila Musa peyghemberge buyrulghan kona héylarnimu saqlap qalghanidi, ulargha nahayiti köngül böletti; mushundaq héylarning bolghinidin xushal bolushup, héyt-bayram terepliride xéli «dindar» bolup kétishti. Hoshiya peyghember mushu babtiki xewerni köz bayrimida, yeni «kepiler héyi» («kepe tilish héyi»)da ulargha yetküzgen bolsa kérek. «Xaman» yılning ejirining netijisini yighidighan jay bolup, xushalliq bolidighan bir sorun, elwette. Biraq pahishe ayallar (xeqning puli bilen) pat-pat shu sorunlarga chiqatti. Israillar xamanlirida belkim ikki jehette pahishilik qilatti; (1) mushu ayallar bilen; (2) rohiy jehette «Baal»gha choqunup uningha rehmet éytish paaliyetliride.

Ularning qurbanliqliri uninggha héch xurserlik bolmaydu; ularning néni matem tutquchilarning nénidék bolidu;

Uni yégen herkim «napak» bolidu;

Bu nan hergiz Perwerdigarning öyige kirmeydu. □

⁵ Emdi «jamaetlerning *ibadet* sorunliri» künide, «Perwerdigarning hétyi» bolghan künide qandaq qilarsiler? □

⁶ Chünki mana, ular hetta halakettin qachqan bolsimu, Misir ularni yighiwélip,

Andin Mémfis shehiri ularni kömüp qoyidu.

Ularning qedirlik kümüsh buyumlirini bolsa, chaqqaqlar igiliwalidu;

□ **9:4 «... Ularning néni matem tutquchilarning nénidék bolidu; uni yégen herkim «napak» bolidu; bu nan hergiz Perwerdigarning öyige kirmeydu»** — Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche adem bolsun, nerse bolsun jesetke tegken bolsila, «napak» dep hésablinatti. «Napak» ashni yégen ademning özimi «napak» bolatti. Shunga «matem tutqan» ademlerning hemmisi (bir mezgilgiche) «napak» dep hésablinatti. Emdi Xudaning jazasi bilen Israil yat el arisida herdaim «haram-napakliq» bilen uchrashqachqa, herdaim «napak» bolidu, shunga ularning «Xudaning öyige» özliri kirishi, shundaqla herqandaq «ash hediye»ni élip kirishi qet'iy men'i qilin'ghan. □ **9:5 «Emdi «jamaetlerning *ibadet* sorunliri» künide, «Perwerdigarning hétyi» bolghan künide qandaq qilarsiler?»** — bu butperes xelqning «napak bolidighanlıqi» «Perwerdigarning héytirini tebrikliyelmesliki», «ibadet sorunliriga qatnishalmasiqliqi» qatarliqlar ulargha éghir kelgenlikli bellikm oqurmenlerge għelite tuyulidu. Biraq eslide durus bolghan bu paaliyetler xurapiy ishlargħa aylinip qalghandin keyin, ular «bularni herdaim qilmisaq «yaman bolidu»» dep oylap, qorqup yürgen bolsa kérek. Tirik Xudadin qorqmay, xurapiyliq yoligha xilapliq qilishtin qorqush, herbir xelqqe nahayiti nomus keltüridighan bir ishtur.

Ularning chédirlirini yantaq-tikenler basidu.□

⁷ Emdi hésablishish künliri keldi,
Yamanlıq qayturidighan künler keldi;
Israil buni bilip yetsun!

Séning qebihlikingning köplüki tüpeylidin,
Zor nepriting bolghini tüpeylidin,
Peyghember «exmeq», rohqa tewe bolghuchi
«sarang» dep hésablinidu.□

⁸ Peyghember bolsa Efraim üstige Xudayim bilen
bille turghan közetchidur;
Biraq uningha barliq yollirida qiltaqlar qoyul-
ghan,

Xudasining öyidimu nepret uni kütmekte.□

⁹ Gibéahning künliridikidek ular özlerini chongqur
bulghighan,
U ularning qebihlikini ésige keltüridu,
Ularning gunahlirini jazalaydu.□

-
- **9:6 «Andin Mémfis shehiri ularni kömüp qoyidu»** — Mémfis shehiri yoghan, heywetlik yer bolghanlıqi üçhün dangqi chiqqan. **«Ularning qedirlik kümüş buyumlirini bolsa, chaqqaqlar igiliwalidu; ularning chédirlirini yantaq-tikenler basidu»** — bu ayette «qedirlik kümüş buyumlari» we «chédirliri» bolsa kümüş bilen hellen'gen butlar, shundaqla shu butlарgħa «makan bolghan» chédirlar közde tutulushi mumkin. □ **9:7 «Emdi hésablishish künliri keldi»** — «hésablishish künliri» ibraniy tilida «yoqlash künliri». □ **9:8 «Peyghember bolsa Efraim üstige Xudayim bilen bille turghan közetchidur; ... Xudasining öyidimu nepret uni kütmekte»** — heqiqiy peyghemberning düshmenliri (kahinlar we saxta peyghenberler bolsa kérek) hetta Xudanining ibadetxanisidimu uni uestlimekchi boluwatatti. □ **9:9 «Gibéahning künliridikidek ular özlerini chongqur bulghighan,...»** — Gibéah shehiride bechchiwazlıq hem qatilliq yüz bergen, Israilni nahayiti shermendichilikte qaldurghan («Hak.» 17-19-bablar).

10 — Chöl-bayawanda üzüm uchrap qalghandek,
 Men sen Israilni tapqan;
 Enjür derixide tunji pishqan méwini körgendek,
 ata-bowiliringlarni yaxshi körgenmen;
 Andin ular «Baal-Péor»ni izdep bardi,
 Özlirini ashu nomusluq nersige béghishlidi,
 Ular özlirining «söygüchisi»ge oxshash yirginchlik
 boldi. □ ■

11 Efraimning bolsa, shan-sheripi qushtek uchup
 kétidu
 — Xuddi tughulush bolup baqmighandek,
 Hamile bolup baqmighandek,
 Boyida apiride bolush bolup baqmighandek! □

12 Hetta ular perzentlirini chong qilghan bolsimu,
 Men lékin ularni birini qaldurmay juda qilimen;
 Berheq, ulardin ayrilip ketkinimdin kényin, ularn-
 ing haligha way!

13 Men körginimde, Efraimning ehwali chimen-
 zarda tiklen'gen bir «Tur shehiri»dek idi;
 Biraq Efraim balilirini qetl qilghuchigha chiqirip

□ **9:10** «Andin ular «Baal-Péor»ni izdep bardi» — «Baal-Péor» dégen but we bu butqa munasiyetlik nomussiszliq «Chöl.» 25-babta xatirilen'gen. Démisekmu, bu ishlar Israil chöl-bayawanda yürgen waqitta yüz bergen. **Özlirini ashu nomusluq nersige béghishlidi, ular özlirining «söygüchisi»ge oxshash yirginchlik boldi** — démek, ular özliri choqun'ghan yirginchlik butqa oxshash boldi. Bashqa bixil terjimisi «..öz söyginige oxshash yirginchlik boldi». ■ **9:10** Chöl. 25:3; Zeb. 106:28 □ **9:11** «Efraimning bolsa, shan-sheripi qushtek uchup kétidu» — «Efraimning shan-sheripi» ularning pexri bolghan ewlad-perzentini körsitudu. Xuda ularni agahlanduriduki, ewlad-perzentinglar mewjut bolup baqmighandek bolisiler (12-ayetnimu körung).

béridu. □

14 Ulargha bergen, i Perwerdigar — zadi néme bergining tüzük? — Ulargha bala chüshüp kétidighan baliyatqu, quruq emcheklerni bergen! □ ■

15 Ularning barlıq rezillikini Gilgaldin tapqili bolidu;

Chünki Men shu yerde ulardin nepretlendim;

Ularning qilmishlirining rezilliki tüpeylidin,

Ularni öyümdu heydiwétimen;

Men ularni yene söymeymen;

Ularning emirlirining hemmisi tersaliq qilidu. □ ■

16 Efraim emdi uruwétildi;

Ularning yiltizi qaghjirap ketti, ular héch méwe bermeydu;

Hetta ular méwe bersimu,

Baliyatqusining söyümlük méwilirini öltüruwétimen. □

17 Méning Xudayim ularni chetke qaqtı,

Chünki ular uninggha qulaq salmidi;

Ular eller arisida sersan bolidu.

□ **9:13** «Men körginimde, Efraimning ehwali chimenzarda tiklen’gen bir «Tur shehiri»dek idi» — «Tur» Liwan’gha jaylashqan küchlük we mustehkem port-dölet idi. Bashqa tööt xil terjimisi bar. Ibraniy tilini chüshinish tes. □ **9:14** «Ulargha bala chüshüp kétidighan baliyatqu, quruq emcheklerni bergen!» — peyghemberning bu duasi belkim ularni balilarining qetl qilinishi azabini körmisun, dégenni bildüridu. ■ **9:14** Luqa 23:29 □ **9:15** «Ularning barlıq rezillikini Gilgaldin tapqili bolidu» — «Gilgal» ularning ikkinchi chong butperes tawapgahi idi. ■ **9:15** Yesh. 1:23; Hosh. 4:15; 12:12 □ **9:16** «Ularning (Efraimning) yiltizi qaghjirap ketti, hetta ular méwe bersimu» — mushu yerde balilarни körsitudu. Ayetning ikkinchi qismini körüng.

10

Perwerdigarni izdesh waqtı keldi!

- ¹ Israil baraqsan bir üzüm télidur;
 U özi üchün méwe chiqiridu;
 Mewisi köpeygenséri u qurban'gahlarnimu
 köpeytken;
 Zémiminining ésilliqidin ular «ésil» but tüwrüklirini ya-
 sidi. □ ■
- ² Ularning köngli ala;
 Ularning gunahkarlıqi hazır ashkarilinidu;
 U ularning qurban'gahlirini chéqip ghulitidu,
 Ularning but tüwrüklirini buzuwétidu.
- ³ Chünki ular pat arida: «Bizde padishah yoq,
 chünki Perwerdigardin qorqmiduq;
 Padishahimiz bar bolsimu, u bizge néme qılıp
 bérifu?» – deydighan bolidu. □ ■
- ⁴ Ular geplerni qiliwéridu, ehdini tüzüp qoyup yal-
 ghandin qesem ichidu;

-
- **10:1** «Mewisi köpeygenséri u (Israil) qurban'gahlarnimu
 köpeytken; zémiminining ésilliqidin ular «ésil» but tüwrüklirini ya-
 sidi» — démisekmu, bu qurban'gahlar we tüwrükler butlarga
 atalghanidi. Bashqa birxil terjimi: «U (Xuda) Israilning mewisini
 köpeytishi bilen, Israil qurban'gahliridiki but tüwrükler köpeydi; U
 (Xuda) Øz zémiginha yaxshiliqni köpeytishi bilen, u (Israil) butlarga
 atalghan tüwrüklerni téximu yaxshi qildi». ■ **10:1** Hosh. 8:11
- **10:3** «... ular pat arida: «Bizde padishah yoq, chünki Per-
 werdigardin qorqmiduq; padishahimiz bar bolsimu, u bizge
 néme qılıp bérifu?» – deydighan bolidu» — bu besharet Is-
 railning sürgün qilin'ghandin keyin néme deydighanlıqını körsitudu.
 ■ **10:3** Hosh. 3:4

Shunga ular arisidiki dewalishishlar étizdiki chöneklerge shumbuya ünüp ketkendek bolidu. □

5 Samariyede turuwatqanlar «Beyt-Awen»ning moziyi üçhün ghem-endishige chüshidu;
«Beyt-Awen»dikiler derweqe uning üstige matem tutidu,

Uning «butperes kahin»lirimu uning üçhün shundaq qilidu;

Ular «Beyt-Awen»ning «shan-sheripi» üçhün azablinidu,

Chünki u sürgün qilindi! □

6 Berheq, shu nerse «Jédelxor padishah» üçhün hediye qilinip, Asuriyege kötürlülp kétildi;

Efraim iza-ahanetke qalidu,

Israil öz «eqli»din xijil bolidu. □

7 Samariyening bolsa, padishahi déngiz dolqunliri üstidiki xeshektek yoqılıp ketti;

8 «Awen»diki «yuqırı jaylar», yeni «Israilning gunahi» bitchit qilnidu;

Qurban'gahlirini tiken-jighanlar basidu;

Ular taghlargha: «Üstimizni yépinglar!»,

□ **10:4 «Shunga ular arisidiki dewalishishlar étizdiki chöneklerge shumbuya ünüp ketkendek bolidu»** — bashqa birxil terjimisi: «Shunga ularning bésigha chüshken jazalar étizdiki chöneklerge shumbuya ünüp ketkendek bolidu». □ **10:5 «Samariyede turuwatqanlar «Beyt-Awen»ning moziyi üçhün ghem-endishige chüshidu,... ular «Beyt-Awen»ning «shan-sheripi» üçhün azablinidu»** — «Beyt-Awen»ning «shan-sherepi», yeni mozay sheklidiki but bolsa, kinayilik gep, elwette. Oqurmenlerning éside boliduki, «Beyt-Awen» dégen sözning özi kinayilik geptur (menisi: «Yoq birnerse»ning öyi). □ **10:6 «shu nerse «Jédelxor padishah» üçhün hediye qilinip»** — «Jédelxor padishah» Asuriye padishahini démekchi. Yuqiriqi 5:13-ayettiki izahatni körung.

dönglüklerge: «Üstimirizge örülüp chüshünglar!» — deydu. □ ■

9 — I Israil, Gibéahning künliridin bashlap sen gunah qilip kelding;

Ishlar shu péti turiwerdi;

Rezillikning baliliri üstige qilin'ghan jeng ularni Gibéahta bésiwetmidimu? □ ■

10 Men xalighinimda ularni jazalaymen;

Ular ikki gunahi tüpeylidin esirge chüshüşke toghra kelgende,

Yat qowmlar ulargha hujum qilishqa yighilidu. □

11 Efraim bolsa köndürülgén bir inektur,

U xaman tépishke amraq;

Men uning chirayliq gedinini uprashtin ayap keldim;

- **10:8** ««Awen»diki «yuqiri jaylar», yeni «Israilning gunahi» bitchit qilinidu» — «Awen» («yoq nerse») yeni «Beyt-Awen». «Yuqiri jaylar» — butpereslik qilidighan mexsus jaylar. «Israilning gunahi» — ular choqun'ghan butni körsetse kérek. ■ **10:8** Yesh. 2:19; Luqa 23:30; Weh. 6:16; 9:6 □ **10:9** «— I Israil, Gibéahning künliridin bashlap sen gunah qilip kelding; ... rezillikning baliliri üstige qilin'ghan jeng ularni Gibéahta bésiwetmidimu?» — Gibéah shehirida bolghan rezil weqe (bechchiwazlıq hem qatilliq) «Hak.» 17-19-bablarda xatirilen'gen. Bu ayetke qarighanda bu gunah shu künlerdin tartip Israildin ayrilmaghan. Shu weqe bolghandin keyin, Gibéahdikiler towa qilmidi, shuning bilen Israilning bashqa qebililiği ulargha qarshi jeng qilip ularni bitchit qilghan. Bésharetké qarighanda, bundaq bir jeng yene élip bérilishi kérek; lékin bu qétim pütküll Israile qarshi shundaq bir jeng bolidu. ■ **10:9** Hosh. 9:9 □ **10:10** «Ular ikki gunahi tüpeylidin esirge chüshüşke toghra kelgende» — «ikki gunahi» néme ikenlikli toghruluq alim-larning herxil perezliri bar. Israilning ikki jay (Beyt-El we Dan)da chong butni yasiganlıqını körsitishi mumkin («1Pad.» 12-bab). Bu ayetning bashqa xil terjimiliri bar.

Biraq hazir uninggha boyunturuq sélip heydeymen;
Yehuda yer heydisun!

Yaqup özi üchün yerni tirnilishi kérek.□

12 Özünglarga heqqaniyliq bilen téringlar,
Méhir-muhebbet ichide hosul alisiler;
Boz yéringlarni chanap échinglar;
Chünki Perwerdigarni izdesh waqtı keldi,
— Ta U üstünglarga heqqaniyliqni yagh-durghuche!■

13 *Biraq* siler rezillikni aghdurdunglar,
Qebihlik hosulini ordunglar,
Yalghanchiliqning méwisini yédinglar;
Chünki sen öz yolunggha, yeni baturliringning köplükige ishinip tayanding;
14 Qowmliring arisida chuqan-süren kötürlülidü;
Shalman jeng künide Beyt-Arbelni berbat qilgandek,
Barliq qorghanliring berbat qilinidu;
(shu kuni *Beyt-Arbeldiki* ana-balilar tengla pare-

□ **10:11** «Efraim bolsa köndürülgen bir inektur, u xaman tépiske amraq; Men uning chirayliq gedinini uprashtin ayap keldim; biraq hazir uninggha boyunturuq sélip heydeymen; Yehuda yer heydisun! Yaqup özi üchün yerni tirnilishi kérek» — déhqañ özining amraq inikini (Xuda déhqañ, Israil inek) téxi éghir emgekke salmigan, peget xaman tépiske salghan (xaman tépishe ýenik ish hem tépilgen danlardan yéyeleydighanlıqtı üchün inek uninggha amraq, elwette). Biraq inek jayil bolup ketkechke (4:16ni körüng) hazir qattiq emgek künliarı keldi: 12-ayet boyiche, Yehuda we Israil Xuda üchün «yer heydimise» (towa qilish jeryanidiki japaliq yolgha kirmise), ular belki Asuriye yaki Babil üchün qattiq emgek qılıdighan bolidu. ■ **10:12** Yer. 4:3

pare qiliwétilmigenmu?) —□

15 Emdi uchigha chiqqan rezilliking tüpeylidin,
Oxshash bir kün séning beshinggha chüshürülüdu, i
Beyt-El!

Tang seherdila Israilning padishahi pütünley üzüp
tashlinidu.□

11

*Israel, söyümlük balam! Séni qandaqmu tashlap
qoyimen?*

1 Israil bala chéghida, Men uni söydüm,
Shuning bilen oghlumni Misirdin chiqishqa
chaqirdim.■

2 Biraq ular xelqimni chaqiriwidi,
Ular derhal huzurumdin chiqip ketti;
Ular «Baal»largha qurbanliq qilishqa bashlidi,

□ **10:14** «Shalman **jeng künide beyt-arbelni berbat qilghan-dek,...» — «Shalman» belkim Asuriye padishahi «Shalmanezer III» yaki «Shalmanezer V»ni, «Beyt-Arbel» belkim Galiliyediki «Arbela»ni körsitishi mumkin. Tarixiy tepsilatlar hazır bizge namelum, biraq Israilgha bolghan agah nahayiti éniqtur. □ **10:15** «Oxshash **bir kün séning beshinggha chüshürülüdu, i Beyt-El!**» — démek, ularning «Beyt-El»de qilghan rezillikliri öz beshigha «Beyt-Arbel»dikidek bir künni chüshürudu. **«Tang seherdila Israilning padishahi pütünley üzüp tashlinidu»** — «tang seherdila» — démek, «jeng beshidila» (jeng adette seherde bashlinatti); yaki bolmisa «bek tézla» dégen menide.**

■ **11:1** Mat. 2:15

Oyma mebudlаргha isriq saldi. □

³ Efraimgha ménгishni ögetküchi Özüm idim,
Uning qolini tutup we yölep –
Biraq özini saqaytquchining Men ikenlikimni ular
bilmidi.

⁴ Men adimetchilikning köyünүsh rishtiliri bilen,
Söyгüning tarliri bilen ularning könglini tarti-
waldim;

Men ulargha xuddi éngikidin boyunturuqni
éliwetküchi birsidek bolghanmen,

Égilip Özüm ularni ozuqlandurghanmen.

⁵ Ular Misirgha qaytidighan bolmamdu?

Asuriyelik derweqe ularning padishahi
bolidighan emesmu?

– Chünki ular yénimgha qaytishni ret qildi! □

⁶ Qilich uning sheherliride heryan oynitilidu;
Derwazisidiki tömür baldaqlarni weyran qilip yep
kétidu;

□ **11:2 «Biraq ular xelqimni chaqiriwidi, ular derhal huzurumdin chiqip ketti...»** — «ular» — butpereslerni yaki Israil Misirdin chiqqanda uchrighan «Moab»dikilerni we yaki Qanaan'gha kirgendifin keyin uchrashqan Qanaandikilerni körsitishi mumkin. Ayet üstidiki ikki bashqa közqarash ipadileydighan bashqa ikki terjimisi bar: (1) «Ular (peyghemberler) ularni chaqirghanséri, ular (Israil) özlerini ulardin (peyghemberlerdin) néri qildi»; (2) «Men (Xuda) ularni chaqirghanséri, ular özlerini huzurumdin néri qildi». Axırçı terjime miladiyedin ilgirigi 3-esirdiki «Séptuagint» (LXX) grék terjimisige egishidu. □ **11:5 «Ular Misirgha qaytidighan bolmamdu? Asuriyelik derweqe ularning padishahi bolidighan emesmu?»** — Israil Misir we Asuriyed in yardım izdep ularning yénigha «chiqu». Emdi bu ayette tilgha élin'ghan ularning «chiqu»i yaki «qaytish»i (1- we 2-ayetni körüng) bolsa qachqun musapir süpitide (Misirgha) yaki esir süpitide (Asuriyege) bolidu.

Bu öz eqillirining kasapitidur!

⁷ Berheq, Méning xelqim Mendin chetlep kétishke meptun boldi;

Ular Hemmidin Aliy Bolghuchigha nida qilip chaqirsimu,

Lékin héchkim ularni kötürmeydu.

⁸ Men qandaqmu séni tashlap qoyimen, i Efraim?
Men qandaqmu séni *düşmen'ge* tapshurimen, i Israil?!

Qandaqmu séni Admah shehiridek qilimen?!

Séni qandaqmu Zeboim shehiridek bir terep qilimén?!

Qelbim ich-baghrimda qaynap kétiatidu,
Méning barlıq rehimdilliqim qozghiliyatidu! □ ■

⁹ Ghezipimning qehrini yürgüzmeymen,
Ikkinchı yene Efraimni yoqatmaymen;
Chünki Men insan emes, Tengridurmen,
— Yeni arangda bolghan pak-muqeddes
Bolghuchidurmen;

Men derghezep bilen kelmeymen. □

¹⁰ Ular Perwerdigarning keynidin mangidu;

U shirdek hörkireydu;

U hörkirigende, emdi balılıri gherbtin titrigen
halda kélidu;

¹¹ Ular Misirdin quştek,

□ **11:8** «*Qandaqmu séni Admah shehiridek qilimen?!* *Séni qandaqmu Zeboim shehiridek bir terep qilimén?!*» — «Admah» we «Zeboim» dégen sheherler éghir gunahliri tüpeylidin Sodom we Gomorra bilen teng asmandin yaghqan ot-gün'gürt teripidin pütünley halak boldi. ■ **11:8** Yar. 19:24 □ **11:9** «... *Men derghezep bilen kelmeymen*» — bashqa bixil terjimi: «... Men sheherge (jazalashqa) kirmeymen.

Asuriye zéminidin paxtektek titrigen halda chiqip kélidu;
Shuning bilen ularni öz öylirige makanlashturimen, – deydu Perwerdigar.□

12

Ötken ishlarni eslep sawaq élinglar!

¹ Efraim Méni yalghan gepliri bilen kömüwétidu; Yehudamu Tengrige, yeni ishenchlik, Pak-Muqeddes Bolghuchigha tuturuqsiz boldi.
Efraimning yégini shamaldur,
U sherq shamilini qoglap yürüdü;
U künlep yalghanchiliq, zulum-zorluqni köpeytmekte;
Ular Asuriye bilen ehde tüzidu,
Shuningdek Misirgha may «soghiliri» kötürüp apir-ilidu.□

□ **11:11 «Ular Misirdin qushtek, Asuriye zéminidin paxtektek titrigen halda chiqip kélidu; shuning bilen ularni öz öylirige makanlashturimen»** — Israil (Efraim)dikilerdin beziler awwal Yehudadin panah tapqan, andin keyin Yehuda bilen teng Babil impériyesige sürgün bolghan. Andin ular bilen teng Qanaan'ha (Pelestin'ge) qaytip kelgen — ajizliqta, «titrigen halda» qaytip kelgen («2Tar.» 9:1-3, «Ezra» 1-2-bab). □ **12:1 «Yehudamu Tengrige, yeni ishenchlik, Pak-Muqeddes Bolghuchigha tuturuqsiz boldi»** — bashqa birxil terjimisi: «Yehuda yenila Xuda bilen bille hökümdarlıq qılıdu, u Pak-Muqeddes Bolghuchigha sadıqtur». Bizningche 12-bab, 2-ayetke qarighanda bu xil terjimisi qet'iy mumkin emes. «**Efraimning yégini shamaldur, u sherq shamilini qoglap yürüdü**» — démek, Efraim gépi tuturuqsız, «shamalgha baqquchi» el idi. **«Shuningdek Misirgha may «soghiliri» kötürüp apirilidu»** — bu «may» shübhisizki, Misirning yardımını élish üçhün ewetilgen.

² Perwerdigarning Yehuda bilenmu bir dewasi bar;

U Yaqupni yolliri boyiche jazalaydu;

Uning qilmishlirini öz üstige qayturidi.

³ U baliyatquda turup akisini tapinidin tutuwal-ghan,

Öz küchi bilen Xuda bilen élishqan; □ ■

⁴ U berheq Perishte bilen éliship, ghelibe qildi;

U yighlidi, Uningha dua-tilawet qildi;

Xuda uni Beyt-Elde tépiwaldi,

□ **12:3 «U baliyatquda turup akisini tapinidin tutuwal-ghan,...»** — oqurmenlerning éside barki, «Yaçup» dégen isimning menisi eslide: «U (Xuda) tapiningda bolsun» (démek, u Sen (Xuda) bilen bille bolsun); biraq Yaçup peyghemberge shu isimning qoyulushining sewebi: — (1) u akisining tapinini tutqan (tughulganda); (2) bu isimning «aldamchi» dégen köchme menisi bar; u kéyinki künlerde akisini ikki qétim «rohiy miras»tin aldap qoyghan («Yar.» 25-bab). Axirda u bu aldamchiliqtin towa qilip, akisidin epu sorighan («Yar.» 33-babnimu körüng). ■ **12:3** Yar. 25:26; 35:9,10

We shu yerde bizge söz qildi; □ ■
 5 — Yeni Perwerdigar, samawi qoshunlarning Serdarı bolghan Xuda,
 — «Perwerdigar» bolsa Uning xatire namidur! □
 6 Shunga sen, Xudaying arqiliq, Uning yénigha qayt;
 Méhribanlıq we adaletni qolungdin berme,
 Xudayingha ümid baglap, Uni izchil kütkin.

Aldamchi sodiger

- **12:4** «Xuda uni Beyt-Elde tépiwaldi» — ibraniy tilida «U uni Beyt-Elde tépiwaldi». Shunga bashqa bir xil terjimisi: «U (Yaqup) Uni (Xudani) tépiwaldi». «U berheq Perishte bilen éliship, ghe-libe qildi; u yighthidi, Uninggha dua-tilawet qildi; Xuda uni Beyt-Elde tépiwaldi, we shu yerde bizge söz qildi;» — bu tarixiy weqełerning ehmiyiti belkim: (1) Yaqup esli bir aldamchi; (2) biraq u étiqad arqiliq Xudaning Perishtisidin bext-beriketke we Xudaning iltipatigha érishken; (3) keyin u bashqiche bir adem, étiqadliq, shepqetlik bolup chiqtı (Israil dep ataldi). (4) Xuda esli bu ishlarni «Beyt-El»de (Yaqupni charqirghan waqtida) bashlıghan, Yaqupqa, shundaqla ewladlirigha bext ata qilidighan wedilerni qilghan; (5) shunga Israil «Beyt-El»ning **heqiqiy ehmiyitini** eslishi kérek; (6) ular bu ishlardin sawaq alsunki, «Xuda ménimu (Yaqupqa oxhash) yaman aldamchiliqtin durus, étiqadliq ademge özgerteleydu»; (7) «shunga Xudaning küchige tayinip Uninggha qaytishim kérek». Weqełer «Yar.» 25-32-bablarda xatirilen'gen. Bashqa birnechche xil terjimiler uchrishi mumkin. ■ **12:4** Yar. 28:12, 19; 35:7, 14, 15
- **12:5** «— Yeni Perwerdigar, samawi qoshunlarning Serdarı bolghan Xuda, — «Perwerdigar» bolsa Uning xatire namidur!» — oqurmenlarning éside barki, Yaqup özi bilen élishqan Perishtining namini sorighan. Shu chaghda u namini uninggha éytmighan. Kéyin Xuda bu namning «Yahweh» (terjimimizde, «Perwerdigar» déyilidu) ikenlikini Musa peyghemberge ayan qilip chüshendürgen (Yahweh — «Özgermes», «Ezeldin Bar Bolghuchi», «Ehdisiye herdaim sadiq Bolghuchi» dégen menilerni öz ichige alidu). Shunga bu nam Israilgha ümid bérishi kérek idi.

7 Mana bu sodiger! Uning qolida aldamchiliq tarazisi bar;
U bozek qilishqa amraqtur.□

8 Efraim: «Men derweqe býeidim,
Özümge köp bayliqlarni toplidim;
Biraq ular barliq ejirlirimde mendin héch gunahiy qebihlikni tapalmaydu!» – deydu.□

9 Biraq Misir zéminidin tartip Men Perwerdigar séning Xudaying bolghanmen,
Men séni yene «*kepiler héyti*»dikidek chédirlarda turghuzimen!□ ■

Peyghemberlerning ehmiyiti

10 «Men peyghemberlerge söz qilghanmen,

□ **12:7 «Mana bu sodiger!»** — «sodiger» ibraniy tilida «Qanaan» yaki «Qanaanliq» dégenlik bolidu. Démek, Efraim bir tereptin esli özi aldidin heydiwetken butperes Qanaanliqlargha oxshap qalghan; yene bir tereptin u «Yaqup»ning eslidiği «aldamchi» xaraktérida bolup, héch özgertilmigendur. □ **12:8 «ular... mendin gunahiy qebihlikni tapalmaydu»** — «gunahiy qebihlik» — démek, mende «qebihlikler bar, biraq éghir emes, «gunah emes»» dégen külüklilik gep. «Men anche yaman adem emesmen» deydighan pozitsiyiler bugün'ge qeder hemmimizge tonushtur. □ **12:9 «Biraq Misir zéminidin tartip men Perwerdigar séning Xudaying bolghanmen, Men séni yene «kepiler héyti»dikidek chédirlarda turghuzimen!»** — ««kepiler héyti»dikidek» ibraniy tilida «héyttiki künlerdikidek». «Chédirlarda turush» tilgha élin'ghandin kéyin shübhisizki, «kepiler héyti»ni körsetse kérek. Israil «Misirdin chiqish»tiki muhim sawaqlarni untughan. «Kepiler héyti» («kepe tikish héyti»)da Israil yette kün öyde emes, belki chédirlarda turushi kérek idi. Héytiki bu ish ulargha eslidiği ajiz, kembeghel bashlinishini we «Insan pejet nan bilenla yashimaydu, belki Xudaning herbir sözige tayinip yashishi kérek» dégen muhim sawaqlar togruluq eslitishi kérek idi. ■

12:9 Yesh. 43:11

Alamet körünüşlerni köpeytkenmen,

Shundaqla peyghemberler arqiliq temsillerni körsetkenmen.

11 Giléad qebihmu? Ular berheq peqet yarimaslardur!

Ular Gilgalda torpaqlarni qurbanliq qilidu;

Ularning qurban'gahliri derweqe étiz qirliridiki tash döwilaridek köptur! □ ■

12 (Yaqup Suriyege qéchip ketti,

Shu yerde Israil xotun élish üçün ishlichen;

Berheq, xotun élish üçün u qoylarni baqqanidi). ■

13 Perwerdigar yene peyghember arqiliq Israilni Misirdin chiqirip qutquzghan,

□ **12:11** «**Giléad qebihmu? Ular berheq peqet yarimaslardur!**» — mushu ayette «qebih» we «yarimas» dégen sözler bir-birige oxshaydaydighan sözlerdur. «**Ular Gilgalda torpaqlarni qurbanliq qilidu; ularning qurban'gahliri derweqe étiz qirliridiki tash döwilaridek köptur!**» — Hoshiya «Gilgal» («döwe», «deste», dégen menide) dégen yer nami bilen söz oyuni qilidu — ular heqiqeten ismi-jismigha layiqtur . Hemme yérilde köpligen qurban'gahlirining bolushi bilen, Gilgal derweqe «étizdiki tash döwiler»dek bir jay, xalas. Ayetning bashqa xil terjilirim bar.

■ **12:11** Hosh. 4:15; 6:8; 9:15 ■ **12:12** Yar. 28:5; 29:20, 28

Peyghember arqiliq uningdin xewermu alghan.[□]
¹⁴ Efraim *Xudan*ing qehrini intayin qattiq qozgħighan;
 Uning Rebbi u tökken qan qerzni uning gedinige artidu,
 Shermendilik-ahonetini öz beshigha qayturidu.

13

«Men séni halak qilimen, i Israill!» – axirqi agħalandurush

¹ *Burun* Efraim söz qilghanda, kishiler hörmetlep titrep kétetti;
 U Israıl qebililiri arisida kötürlügen;

[□] **12:13 «Perwerdigar yene peyghember arqiliq Israılni Misirdin chiqirip qutquzghan, peyghember arqiliq uningdin xewermu alghan»** — mushu isħlar (12-14-ayet) ispatlayduki, Efraim ejdadi bolghan Yaqupni heddidin ziyade izzetligen. Ularning temenna qoyghan «büyük ejdad»ı Yaqupning ailisidikiliri (Israıl) peyghembersiz qalghan bolsa (démek, ularda Xudanıng Rohining yétekchılık bolmigraphan bolsa) u chöl-bayawanda yürüwatqan nahayiti bir «qachqun» yaki hetta Misirdin chiqmigraphan bir «ishlemchi» bolatti, xalas. U hergiz ulugh bir el bolup chiqmaytti. Biraq hazirqi Israıl (bolupmu Efraim qebilisi) Xuda ewetken peyghemberler (Amos, Hoshiya, Yeshaya, Mikah)ni ret qilip, Xudani intayin ghezeplendüridi. Israılning mewjudluqi we hayatining her jehetliri ularning Xuda bilen bolghan rohiy munasiwitige bagħliq idu. Israılning peyghemberliri bu isħni xelqning köz aldida körsitidu; peyghemberlerni sel chaghlaš Xudanıng Özini sel chaghligħan bilen barawerdur. Yaqup özi ahirida peyghember bolghan, elwætte («Yar.» 48-49 bablarni körünġ).

Biraq u Baal arqliq gunah qilip öldi. □

² Ular hazir gunahning üstige gunah sadir qilmagaqtal!

Özlirige kümüshliridin quyma mebudlarni,
Öz eqli oylap chiqqan butlarni yasidi;
Bularning hemmisi hünerwenning ejri, xalas;
Bu kishiler toghruluq: «Hey, insan qurbanliqini
qilghuchilar, mozaylarni söyüp qoyunglar!»
dényildi. □ ■

³ Shunga ular seherdiki bir parche buluttek,
Tézdin ghayip bolidighan tang seherdiki shebnemdek,

Xamandin qara quyunda uchqan paxaldek,
Tünglüktin chiqqan is-tütektek tézdin yoqap kétidu.

⁴ Biraq Misir zéminidin tartip Men Perwerdigar
sénинг Xudaying bolghanmen;

Sen Mendin bashqa héch Ilahni bilmeydighan
bolisen;

Medin bashqa qutquzghuchi yoqtur. ■

⁵ Men chöl-bayawanda, qurghaqchiliqning zéminida
sen bilen tonushtum;

⁶ Ular ozuqlandurulup, toyun'ghan,

□ **13:1 «Burun) Efraim söz qilghanda...»** — «Efraim» qebilining ejdadi bolghan Efraimni emes, belki qebilining awwalqi tarixini körsitidi. Musa peyghemberdin keyin, Israilgha ýetekliguchi bolghan Yeshua peyghember Efraimliq idi. □ **13:2 «Bu kishiler toghruluq: «Hey, insan qurbanliqini qilghuchilar, mozaylarni söyüp qoyunglar!» déyildi»** — bashqa bir terjimisi: «U kishiler toghruluq: «Mana, qurbanliq qilghuchi ademler mozaylarni söyüp qoyuwatidu!» — déyildi» — yaki bashqilar. Biraq ibraniy tilini chüshinish tes bolghini bilen, tilshunaslarning yéqinqi tetqiqatlirli boyiche, bu ayet derweqe «insan qurbanliqi»ni körsitishi mumkin. ■ **13:2** Hosh. 8:6 ■ **13:4** 2Sam. 22:32; Zeb. 18:31; Yesh. 43:11; Hosh. 12:10

Toyun'ghandin kényin könglide tekebburliship ketken;

Shunga ular Méni untughan.■

⁷ Emdi Men ulargha shirdek bolimen;

Yilpizdek ularni yol boyida paylap kütimen;

⁸ Küchükliridin mehrum bolghan éyiqtek Men ulargha uchrap,

Yürek chawisini titiwétimen;

Ularni chishi shirdek neq meydanda yewétimen;

Daladiki haywanlar ularni yirtiwétidu.

⁹ Séning halakiting, i Israil, del Manga qarshi chiqqanliqing,

Yeni Yardemchingge qarshi chiqqanliqingdin ibarettur.

¹⁰ Emdi barliq sheherliringde sanga qutquzghuchi bolidihan padishahing qéni?

Séning soraqchi-hakimliring qéni?

Sen bular toghruluq: «Manga padishah we shahzadilarni teqdim qilghaysen!» dep tiligen emesmu? —

¹¹ Men ghezipim bilen sanga padishahnı teqdim qilghanmen,

Emdi uni ghezipim bilen élip tashlidim. □ ■

12 Efraimning qebihliki ching orap-qachilan'ghan;

Uning gunahi jughlinip saqlan'ghan; □

13 Tolghaq basqan ayalning azabliri uninggha chüshidu;

U eqilsiz bir oghuldur;

Chünki baliyatquning aghzi échilghanda, u hazir bolmighan! □

14 Men bedel tölep ularni tehtisaraning küchidin qutuldurimen;

Ulargha hemjemet bolup ölümdin qutquzimen;

Ey, ölüm, séning wabaliring qéni?!

Ey, tehtisara, séning halaketliring qéni?!

□ **13:11 «Men ghezipim bilen sanga padishahni teqdim qilghanmen, emdi uni ghezipim bilen élip tashlidim»** — Israil Qanaan zéminini igiliwalghandin tartip, Xuda ulargha yétekchilik we sotchiliq qilidigan «batur hakimlar» yaki «sotchi-qutquzghuchi» dégen ixlasmen baturlarni ayrim-ayrim teminlep bergenidi. Israil Xudaning bu «ayrim-ayrim teqsimati»din narazi bolup, Samuil peyghemberning dewride Xudadin padishah («muqim» sulale tüzümi) tikleshni tiligen. Xuda Samuil peyghember arqılıq ularning telipini: «Manga ishenmeslikke barawer» dep naraziliqini körsitip, andin axirida Israilning birinchi padishahi Saulni tiklichen («1Sam.» 8-12-bablar) ■ **13:11** 1Sam. 8:5; 15:23; 16:1 □ **13:12 «Efraimning qebihliki ching orap-qachilan'ghan; uning gunahi jughlinip saqlan'ghan»** — démek, uning barliq qebihlik-gu-nahliri Xudanining jazalishi üçhün obdan saqlanmaqta. □ **13:13 «Baliyatquning aghzi échilghanda, u hazir bolmighan!»** — yaki «baliyatquning aghzi échilghanda, u chiqmaydu!».

Men buningdin pushayman qilmaymen! □ ■

15 Efraim qérindashliri arisida «méwilik» bolsimu,
 Sherqtin bir shamal chiqidu,
 Yeni Perwerdigarning chöl-bayawandin chiqqan
 bir shamili kélidu;
Efraimning buliqi qurup kétidu, uning su béshi
 qaghjirap kétidu;
 U *shamal* xezinisidiki barliq nepis qacha-

□ **13:14** «tehtisara» — ölgelnlering rohliri baridighan jay. «... Ey, ölüm, séning wabaliring qéni?! **Ey, tehtisara, séning halaketliring qéni?!** **Men buningdin pushayman qilmaymen!**» — alimlar bu ayet üstide ikki xil pikirde. Beziler mundaq terjime qildu: — «Men ularni tehtisaraning küchidin qutulduramdimen? Men ularni ölümdin qutquzamdimen? Ey, ölüm, wabaliringni chiqar! Ey, tehtisara, halaketliringni chiqar! Men ulargha (Israilgha) héch rehim qilmaymen». Bu terjime aldi-keynidiki ayetlerge maslashqan bolsimu, biz yuqiriqi terjimige qayilmiz. Chünki: (1) ibraniy tilida ayetning birinchi jümliside soal yüklimisi yoq, u addiy bir «bayan jümle». (2) Xuda Hoshiya peyghember arqliq bergen birnechche besharetlerde, Israilgha bolghan qattiq eyibini yetküzüshi bilen teng kütülmigen yerdin Israilgha chong ümidlernimu körsitudu (mesilen, 1:9-10, 8:11); (3) Injilda rosul Pawlus bu ayetlerni shundaq chüşhendürüp bérifu («1Kor.» 15:55-56, «Weh.» 20:13-14ni körüng); (4) tékistning ikkinchi qismining terjimisi: «Men (Özüm) sanga halaket bolimen, i tehtisara!... sanga waba bolimen, i ölüm! Men silerge héch rehim qilmaymen» bolush éhtimalgha bek yéqin. Yene mumkinchilik barki, ayetning eng axirqi qismi: «Men Özümni héch ayimaymen!» dégen menide bolidu – démek, Xuda Israilni qutquzush üçhün herqandaq bedel töleshke teyyardur.

■ **13:14** Yesh. 25:8; 1Kor. 15:55

quchilarni bulang-talang qilidu. □

16 Samariyening öz gunahi öz zimmisige qoyulidu;
 Chünki u öz Xudasigha boynini qattiq qilghan;
 Ular qilich bilen yiqlidu,
 Bowaqliri pare-pare qilip chéqiwétildi,
 Hamilidar ayalliri yériwétildi. ■

14

Israelning kelgüsиде това qilishi, qutquzulup eslige keltürülüshi

1 I Israel, Perwerdigar Xudayingning yénigha ikkilenmey qaytip kel!
 Chünki öz qebihliking bilen putliship yiqlghansen. ■

2 Özünglar bilen bille sözlerni épékélinglar,
 Perwerdigarning yénigha qaytinglar;
 Uninggha: — «Barliq qebihlikni kechürgeysen,
 Shapaet bilen bizni qobul qilghaysen,

□ **13:15** «Efraim qérindashliri arisida «méwilik» bolsimu» — «Efraim» dégen isimning özi «méwilik» dégen menide. Mushu ayettiki «méwe» perzentlerni körsitudu (14-ayetnimu körüng). «Sherqtin bir shamal chiqidu» — Qanaan'gha (Pelestin'ge) nisbeten eng dehshetlik shamal sherq shamilidur. Ularni nabut qilidighan Asuriye qoshuni derweqe sherqtin kéliodu. «xezinidiki nepis qacha-quchilar» — Efraimdiki «kélishken chokan-qizlar»ni körsitishimu mumkin (16-ayetnimu körüng). ■ **13:16** Hosh. 10:14

■ **14:1** Hosh. 12:7

Shuning bilen biz Sanga lewlirimizdiki «buqa *qurbanliqlar*»ni tutimiz – denglar. □

3 – «Asuriye bizni qutquzmaydu,
Atlargha minmeymiz;
Biz hergiz öz qolimiz yasighinigha: – «Xudayimiz!»
démeymiz;
Chünki Sendinla yétim-yésirlar rehim-shepqet
tapidu». □

4 – Men ularni «arqigha chékinishliri»din saqayti-
men,

Men ularni chin könglümdin xalap söyimen;
Chünki Méning ghezipim uningdin yandi.

5 Men Israilgha shebnemdek bolimen;

U niluperdekk berq uridu,

Yiltizliri Liwan kédir derixidek yiltiz tartidu;

6 Uning bixliri shaxlap yéyildi,

Uning güzelliki zeytun derixidek,

Puriqi Liwan kédiriningkidek bolidu.

7 Xelq qaytip kélép, uning sayisi astida olturidu;

Ular ziraetlerdekk yashnaydu,

Üzüm télidек chéchekleydu;

Liwanning sharabliri *aghzida qalghandek*, éside

□ **14:2** «...«buqa **qurbanliqlar**»ni tutimiz — «buqa qurbanliqlar» Xudagha atap béghishlinidighan «köydürme qurbanliq»lar ichide eng qimmetlik qurbanliq idi. Mushu yerde köchme menide ishletken, elwette. U «lewlirimizdiki mol ibadet-medhiye»ni körsitudu. Bashqa birxil terjimisi: «lewlirimizdiki méwini tutimiz». □ **14:3** «Chünki **Sentinla yétim-yésirlar rehim-shepqet tapidu**» — bu söz Hoshianing balilirining öz dadisi bilen bolghan kechürmishini eks ettürgen bolidu.

shérin qalidu. □

⁸ Efraim: «Méning butlar bilen yene néme karim!» — deydighan bolidu.

«Men uninggha jawab bérimen, uningdin xewer alimen!

«Men yapyéshil bir qarighaydurmen».

«Séning méweng Mendindur!»□

⁹ Kim dana bolup, bu ishlarni chüshiner? Chéchen bolup, bularni biler?

Chünki Perwerdigarning yolliri durustur,

Heqqaniylar ularda mangidu;

Biraq itaetsizler ularda putliship yiqlidu.■

□ 14:7 «Liwaning sharabliri aghzida qalghandek, éside shérin qalidu» — ibraniy tilida: «Uning esletmisi Liwandiki sharabningkidek bolidu». □ 14:8 «Efraim: «Méning butlar bilen yene néme karim!» — deydighan bolidu» — bashqa birxil terjimisi: «U (Xuda Efraimgha) «I Efraim, Méning butlar bilen néme alaqem bolsun!» — deydu». ■ 14:9 Pend. 10:29

**Muqeddes Kalam (latin yéziq)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Latin script**

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5